

EXAMENSARBETE

Våren 2012

Sektionen för Hälsa och samhälle
Socionomprogrammet

Åldrande i ett mångkulturellt samhälle

- En kvalitativ studie av äldre invandrares tillgång till samhällsinformation och deras deltagande i aktiviteter riktade till äldre medborgare.

Författare

Elsa Hallgrimsdottir Strandberg

Handledare

Frans Oddner

Examinerande lärare

Weddig Runquist

Abstract

Title: Aging in a multicultural society

A qualitative study of elderly immigrants and their access to local community information and their participation in activities arranged for senior citizens

Author: Elsa Hallgrimsdottir Strandberg

Supervisor: Frans Oddner

Assessor: Weddig Runquist

In light of the European Union`s 2012 theme year: Active aging and solidarity between generations I wished to gain an understanding of whether elderly immigrants are provided with equal possibilities and access to local community information as the majority population and their participation in activities arranged for senior citizens in the municipality where they live. I have done this by meeting with those who work in this capacity. I also chose to meet with representatives for immigrant organizations in the local community to enquire of their work with senior citizens within their own ethnic group. This is a qualitative study on a phenomenological ground based on nine interviews and four observations.

I have had two theories to help me analyze my empirical material. Globalization theory is a good groundwork to understanding the changes in modern multicultural societies where I have looked at the work of Anthony Giddens first at hand. The theory of KASAM by Aaron Antonovsky explains how the sense of coherence helps people to remain positive and satisfied in old age despite their failing health and unfavorable circumstances at times.

I have found that the municipality where this study is performed has a multicultural focus in their manner of spreading information. Yet many ethnic groups seek information verbally from friends and family rather than seek it through the official channels which may be more common among the majority population and immigrants that have established themselves in the society. Still all those whom I interviewed agreed that spreading information through direct contact always is the most effective way to get information across to people.

I found that the local community meeting places for senior citizens have no immigrants attending on a regular basis. I did meet a group of senior migrant citizens with their origin in various nationalities that gather under the supervision of a cooperation project that has integration and public health as its main goal. All the participants in their activities for senior citizens started coming through personal invitation from the project leader or other group participants.

With regards to the theme year those working with senior citizens were aware of it but haven't had any specific focus on it in their work except for a few that participate in a regional public health project. They all agree that a theme year for active ageing and solidarity is an important milestone to recognizing the needs for recreation and showing respect to those who are beyond the age for retirement.

Keywords: Multicultural, elderly immigrants, senior citizens, information, active aging,

Förord

Det har varit oerhört spännande att skriva detta examensarbete. Jag har mött så många intressanta och engagerade människor under resans gång. Jag vill tacka er för att ni har ställt upp för enskilda intervjuer och alla seniorerna som fick mig att känna mig välkommen då jag genomförde deltagande observationer. Stort tack till min handledare Frans Oddner som har varit ett gott stöd och en inspirationskälla. Till min make Hans och mina fem barn vill jag uttrycka min tacksamhet för deras fantastiska stöd och tålamod under hela processen då jag tillbringat så mycket tid framför datorn och då mina tankar har varit ockuperade med examensarbetet. Er uppmuntran ger mig kraft!

Stort tack till er alla!

Kristianstad 20 augusti 2012

Elsa Hallgrimsdottir Strandberg

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	6
1.1 Problembakgrund	6
1.2 Förförståelse.....	9
1.3 Syfte och frågeställningar	10
1.4 Centrala begrepp.....	10
2. TEORI	11
2.1 Globaliseringsteori	11
2.2 Teorin om (KASAM) känsla av sammanhang.....	12
3. METOD OCH METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	14
3.1 Kvalitativ metod	14
3.1.1 Semistrukturerade intervjuer.....	15
3.1.2 Deltagande observationer.....	15
3.2 Urval och tillvägagångssätt.....	17
3.3 Reliabilitet och validitet	19
3.4 Forskningsetiska överväganden	21
3.5 Litteratur- och artikelsökning.....	22
3.5.1 Tillvägagångssätt	23
4. PRESENTATION AV UNDERSÖKNINGSKOMMUNEN OCH AKTÖRERNA	24
4.1 Presentation av undersökningskommunen	24
4.2 Presentation av aktörerna som medverkat i studien	24
5. RESULTAT OCH ANALYS	26
5.1 Deltagande observationer	26
5.1.1. Observation 1: Politikermöte på medborgarkontor	26

5.1.2. Observation 2: Mötesplats för seniorer	30
5.1.3. Observation 3: Informationsmöte för seniorer åttio år och äldre.....	33
5.1.4. Observation 4: Seniorgrupp i samverkansprojekt.....	35
5.2. Tematisk analys av intervjuerna	38
5.2.1. Formella och informella Informationskanaler.....	38
5.2.2. Deltagandet bland de äldre invandrarna vid olika aktiviteter	43
5.2.3 Samarbete mellan kommun och föreningsliv.....	47
5.2.4. Framtidsvisioner	49
6. DISKUSSION OCH SLUTORD	55
REFERENSLISTA	60
BILAGA 1	62
BILAGA 2	63
BILAGA 3	64
BILAGA 4	65

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

År 2012 är utsett till Europaåret för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationer (Äldreåret) av Europeiska unionen. Tanken med Äldreåret är att öka medvetenheten om att äldre människors insatser är en samhällsinvestering och en tillgång, där grunden är ett samhälle för alla åldrar. Europaåret kommer att uppmärksammas i EU:s samtliga medlemsstater. I Sverige medverkar Statens Folkhälsoinstitut i genomförandet av Äldreåret genom att särskilt uppmärksamma betydelsen av ett hälsosamt åldrande. (Regeringen 2012-02-08)

Eftersom andelen utlandsfödda som ingår i denna grupp blir allt större framöver vill jag ägna dem särskild uppmärksamhet i min studie. Information och vägledning om samhällets service och stödfunktioner kan vara mer svåråtkomlig för dem som av språkliga eller kulturella skäl saknar förankring i det svenska samhället. Därför känns det angeläget att undersöka vad som görs på kommunal nivå och inom föreningslivet för att bemöta de äldre invandrarnas behov och önskemål.

Under 60-70 talet var arbetskraftsinvandringen till Sverige mycket omfattande från Sydeuropa, Finland och de övriga nordiska länderna. Majoriteten av dessa människor var unga då de migrerade och bosatte sig i Sverige. Stor del av dem har lärt sig svenska språket och är väl integrerade i samhället. Varje årtionde därefter har flyktingströmmar undan naturkatastrofer, förtryck, krig och fattigdom för att inte tala om migration som en naturlig följd av globaliseringen och EU- medlemskap varit skäl till att immigranter från världens alla hörn har sökt sig hit och etablerat sina liv i det svenska samhället. Invandrarkvinnorna lever dock ofta som hemmafruar och kan sakna förankring i samhällslivet oavsett hur länge de har bott i Sverige. Anhöriginvandrare, äldre personer som flyttar hit för att förenas med sina barn och barnbarn som migrerat till Sverige före dem är en kategori som inte är särskilt stor men som kan vara oerhört beroende av sina anhöriga och kan ha svårigheter med att orientera sig på egen hand i samhället (Östlund 2008, s. 73-76).

Socialtjänstlagens portalparagraf är tydlig med att alla som är bosatta i Sverige har samma rättigheter och bör ha samma möjlighet att ta del av samhällslivet och dess

tjänster. I kapitel 1 § 1 Socialtjänstlagen står det: ”Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

- ekonomiska och sociala trygghet,
- jämlikhet i levnadsvillkor,
- aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet”.

Detta är en mäktig lagstiftning, nästan utopisk enligt författaren Bengt Börjeson (2008). Den ställer höga krav på politiker och alla dem som i sitt arbete skall fatta beslut som är ämnade att främjar medborgarnas välfärd och goda levnadsvillkor. Han säger att invandrare har relativt bra tillgång till samhällets välfärdssystem i Sverige men är kritisk till om Sverige kan anses vara ett mångkulturellt samhälle: ”om man med mångkulturalitet menar att alla kulturer har samma värde”. Han diskuterar bristerna i acceptans för olikheter både på offentlig- och individnivå som oundvikligen ställer till bekymmer och differentiering i samhället (Börjeson 2008, s. 226).

Den svenska lagstiftningen går allt mer mot individanpassade lösningar. Det ställer krav på den enskildes kapacitet att skaffa sig kunskap och väga in för- och nackdelar med de olika alternativ som medborgarna förväntas ta ställning till. LOV - Lagen om valfrihet som infördes den 1 januari 2009 innebär ett incitament för kommunerna att ytterligare konkurrensutsätta den kommunala sjukvården och äldreomsorgen. Den nya lagen utgår ifrån att de äldre vill och kan göra aktiva och genomtänkta val på egen hand eller med hjälp av närstående eller legal företrädare (god man). Samtidigt som man öppnar för större heterogenitet genom valfrihetsmodeller förblir mötesplatser och serviceenheter för äldre medborgare homogena miljöer i största allmänhet. Med tanke på de behov som växer fram då personer med varierande kulturell och språklig bakgrund står i behov av samhällets insatser ökar kravet på riktade insatser och bred kompetens.(Tornstam 2008)

Jag har tagit del av en rapport publicerad av Socialstyrelsen (2011) som bygger på kvalitativa intervjuer med individer tillhörande de nationella minoritetsgrupperna, romer, judar, sverigefinnar, samer och tornedalingar. Denna rapport konstaterar bland

annat att dessa grupper kommer mycket sent i kontakt med kommunernas äldreomsorg och saknar ofta vetskap om den service som de har rätt till (Socialstyrelsen 2011).

Jag förnimmer att invandrargrupper i Sverige kan ha liknande uppfattningar som de som beskrivs i rapporten och hoppas att EU:s Äldreåret 2012 ska öka medvetenheten om hur även äldre personer som har sitt ursprung i andra länder än Sverige behöver nås för att på valfrihetens grunder kunna bli mer delaktiga i samhällslivet.

Den svenska regeringen och flera myndigheter kommer att initiera flera insatser under temaåret, då fokus kommer att ligga på äldres hälsa genom hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande verksamhet. Det är grundläggande för äldres hälsa och livskvalitet att man fortsätter vara fysiskt, psykiskt och socialt aktiv (Regeringen 2012).

Jag anser det därför högst relevant att göra de äldre invandrarna synliga i ljuset av temaåret genom att undersöka deras tillgång till information och service som kan främja deras hälsa och välbefinnande samt deras deltagande i aktiviteter som är riktade till äldre medborgare. Jag vill som en del i detta också bekanta mig med invandrarföreningars engagemang för att bemöta sina äldre landsmäns särskilda behov och ta reda på om något samarbete förekommer i detta hänseende mellan kommunal verksamhet och föreningslivet och i så fall vad det är för samarbete som förekommer och på vilket sätt det kan utvecklas och bli bättre.

På grund av sin närhet till kontinenten har Skåne ett stort antal utlandsfödda personer i befolkningen. Det finns dock en stor skillnad från en kommun till annan. I Malmö är t.ex. 29 procent av befolkningen utlandsfödda när en del mindre kommuner i södra Sverige har långt under 10 procent av sin befolkning födda i annat land än Sverige. Därför har jag valt att genomföra min studie i en medelstor kommun i södra Sverige som har ungefär samma procentuella andel utlandsfödda i befolkningen som riksgenomsnittet på 14 procent av befolkningen. (SCB)

I januari 2011 infördes i Socialtjänstlagen kapitlet 5 § 4 en bestämmelse om att socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. Sandra Torres docent i sociologi, som verkat vid Linköpings universitet och Mälardalens högskola konstaterar, att då människor möts över kulturella och etniska gränser kopplas det oftast samman med att möta det främmande och annorlunda, vilket uppfattas som en utmaning. Hur tvärkulturella möten fungerar i dessa

sammanhang är därför betydelsefullt för hur invandrarskap ges mening i äldrevård och omsorg av äldre (Torres m.fl. 2010, s. 34). Hon ifrågasätter det faktum att vi egentligen vet ganska lite om äldre invandrare. De är ju knappast någon homogen grupp heller, eftersom de kommer från ungefär 145 olika länder och deras omständigheter går knappast att generalisera kring. Torres oroar sig över den benägenhet i samhället att betrakta äldre invandrare som ett problem och en belastning. Vidare säger hon att så länge som vi inte har kartlagt de äldre invandrarna och deras behov kan vi inte se dem som en resurs i samhället (Torres 2002).

1.2 Förförståelse

Mitt intresse för att synliggöra den etniska och kulturella mångfalden i vårt samhälle grundar sig i en humanistisk människosyn och en medvetenhet om kulturella skillnader i befolkningen som en följd av globaliseringen. Jag är uppväxt i ett hem där besökare från många länder var gäster under sin vistelse på Island. Min mor var duktig att bevara kontakten med många av dessa personer genom åren. Allt från framgångsrika amerikaner till backpackers från Europa, journalister från Brasilien till filipinska natosoldater, samt ett flertal personer från Grönland som mamma värnade om speciellt och assisterade på flera olika sätt. Jag har alltid varit intresserad av att resa och där har möten med människor alltid varit i fokus. Att lyssna på olika människors erfarenheter och livssyn har vidgat min förståelse för människor av vitt skilda kulturer, religioner, språk och nationaliteter. Genom att läsa biografier, socialantropologiska och även skönlitterära böcker som skildrar människors liv i olika samhällen och deras interaktioner med både sina egna landsmän och andra folk som en följd av globaliseringen. Denna läsning har berikat min förståelse för de processer som sätts igång både på gott och ont vid dessa interkulturella möten människor emellan. Våra studier i psykologi, socialpsykologi och andra ämnen under studietiden har i sin tur gett kunskaper utifrån forskningsrön och statistiska studier. Jag värnar alla människors lika värde och valfrihet och ser en lyckad integration som en tvåvägskommunikation där båda parter tar intryck av mötet med varandra. Då vi studerade socialpsykologi av Elliot Aronsson m.fl. kapitel 12-13 om aggression och fördomar fastnade jag för följande sex punkter som angavs av författaren som villkor för att minska användningen av diskriminering och stereotyper mellan olika grupper av människor: ”Ömsesidigt beroende, ett gemensamt mål, lika status, informella interpersonella kontakter, många kontakter samt normer om jämlikhet” (Aronsson, 2009 s. 419).

1.3 Syfte och frågeställningar

Med anledning av Europaåret 2012 för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna är syftet med min studie, att undersöka om äldre invandrare får del av samhällets information och service på samma villkor och i samma utsträckning som majoritetsbefolkningen samt deras deltagande i aktiviteter som är riktade till äldre medborgare.

- Vad gör kommunen för att nå ut med information och service till äldre medborgare, i synnerhet de som har invandrabakgrund.?
- Hur upplever aktörerna äldre invandrares respons och deltagande vid de informationsmöten och aktiviteter som erbjuds seniorer i kommunen?
- Vad gör lokala invandrarföreningar för att bemöta sina äldre medlemmars behov och intressen?
- Hur upplever de olika aktörerna att samarbete äger rum mellan kommun/region, invandrarföreningar och andra frivilligorganisationer i syfte att främja integration och samhörighet bland äldre medborgare?
- Vilken betydelse anser de olika aktörerna att Europaåret 2012 för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna kan ha för deras fortsatta arbete med äldre invandrare?

1.4 Centrala begrepp

Globalisering: Spridningen av världsomfattande praktiker, medvetandeformer, relationer och olika sätt att organisera det sociala livet (Giddens 2007)

Mångkulturellt samhälle: Ett samhälle där folk av olika etniska, kulturella och religiösa tillhörigheter lever och arbetar sida vid sida (Hylland Eriksen 2000).

Gerontologi: Läran om det normala fysiska, psykiska och sociala åldrandet. Åldersrelaterade förändringar som sker hos människor som uppnått mogen ålder och som pågår så länge de lever (Andersson 2002).

2. Teori

Teori kan liknas vid ett par glasögon som en forskare tar på sig då han sorterar sitt insamlade material till att förtydliga vissa aspekter av empirin. I den processen hamnar andra perspektiv oundvikligen i bakgrunden. Därför är val av teorier något som kräver stor eftertanke för att bedriva samhällsvetenskaplig forskning på ett fokuserat sätt. Hur människor relaterar till varandra och fungerar i samhället är ett brett sociologiskt perspektiv. Teorin är sammansatt av ett antal begrepp, språkliga uttryck som avgör riktningen eller utfallsvinkeln i den verklighet som beskådas (Svensson 2011).

Jag har valt att använda globaliseringsteorin och Antonovskys teori om (KASAM) känsla av sammanhang som teoretiska utgångspunkter i min studie. Anledningen till att jag valt dessa två teorier är att det mångkulturella samhället har kommit till som en följd av globaliseringen och med tanke på att studien söker svar på äldre invandrades tillgång till och deltagande i samhällslivet så är den tillsammans med Antonovskys teori om betydelsen av en känsla av sammanhang en bred teoriram att tolka det empiriska materialet utifrån.

2.1 Globaliseringsteori

Globaliseringsteorin har framkommit ur samhällsteori och moderniseringsteori som resultatet av en utvecklingsprocess. Även om det finns olika riktningar inom globaliseringsteorin är det omsvängningen från västvärlden, inte minst USA, som kännetecknar dem alla. De undersöker transnationella processer vilka strömmar i många olika riktningar och sådana processer som i viss grad är autonoma och oberoende av enskilda länder och områden i världen. Detta görs inom flera olika områden som kultur, ekonomi och politik beroende på forskningens fokusområde (Ritzer 2009, s. 471-473).

Ritzer namnger ett antal stora namn inom globaliseringsteorin. Jag har valt att lyfta fram Anthony Giddens. Han är en av dem som framhäver den roll som västvärlden och USA spelar i globaliseringen. Han inser dock att globalisering är en dubbelriktad process och att västvärlden och USA påverkas starkt av den. Dessutom hävdar han att globaliseringen håller på att bli alltmer decentraliserad eftersom nationer som Indien och Kina spelar en allt större roll i den. Att globaliseringen har underminerat lokala kulturer samtidigt som den har bidragit till att ge nytt liv åt dem är Giddens också väl medveten om (Ritzer 2009, s. 473).

Anthony Giddens diskuterar olika modeller för mötet mellan det mottagande landet och migranterna: 1. *Assimilering* – invandrarna överger sin kultur och blir som ”alla andra” i majoritetsbefolkningen förr eller senare. 2. *Smältdegel* – som namnet anger; allt och alla blandas. 3. *Kulturell pluralism* – ett samhälle där man erkänner och accepterar alla de olika subkulturerna och ger dem samma status. Det som många anser vara den mest önskvärda konsekvensen i ett mångkulturellt samhälle är den andra modellen. Att ett utbyte äger rum mellan de olika etniciteterna och påverkar samhällets utveckling. Inom Europeiska Unionen diskuteras etniskt mångfald gärna utifrån tonvikten på jämlikhetsperspektivet: *olika men jämlika*. En visionär strävan men ännu långt ifrån en upplevd verklighet bland minoritetsgrupperna (Giddens 2007, s. 401-403).

2.2 Teorin om (KASAM) känsla av sammanhang

Denna teori har formulerats av Aron Antonovsky, en amerikansk professor i medicinsk sociologi som 1960 immigrerade till Israel. Benämningen KASAM betyder känslan av sammanhang och används för att få en förståelse för hur det kommer sig att vissa individer hanterar olika utmaningar i livet bättre än andra (Antonovsky 2005).

Teorin utgår ifrån ett salutogent synsätt vilket innebär att man fokuserar på vilka faktorer som ger människor styrka i svåra situationer som kan uppstå, hur de förblir friska trots fysiska och psykiska påfrestningar och hur de lyckas med att leva ett bra liv. Detta perspektiv är viktigt för dem som arbetar med äldre personer eftersom det fokuserar på hälsa, inte sjukdom. Sjukdom har annars varit rådande inom det patogena perspektivet i forskningen inom socialgerontologin och medicin där kartläggning av vad som gör att människor mår dåligt och blir sjuka och hur det skall bekämpas (Tornstam 2010).

Antonovskys teori är uppdelad i tre centrala komponenter: Begriplighet: Syftar på att alla händelser i en persons liv kan vara förutsägbara och går att förklara. I svåra situationer då individen genomgår omställningar och är med om svåra händelser kan den lägga bitarna på plats i sitt begriplighetsmönster och se helheten och förstå meningen i ett begripligt sammanhang och lättare acceptera dess följder. Hanterbarhet: Syftar på att individen har en känsla av att den har resurser till sitt förfogande och kan hantera de situationer som den ställs inför och kan lägga sina motgångar bakom sig. I hanteringsprocessen kan gott stöd från anhöriga och vänner vara en viktig källa. Meningsfullhet: Syftar på betydelsen av att individer känner en mening med livet.

Människor som är positiva och engagerade i det de åtar sig har lättare för att vända motgångar, svåra situationer och även traumatiska händelser och betrakta de som utmaningar att ta itu med. För att uppnå en känsla av sammanhang är det viktigaste begreppet i Antonovskys teori meningsfullhet. När en individ saknar en känsla av mening i livet är sannolikheten att den kommer att sträva efter begriplighet och hanterbarhet starkt reducerad (Antonovsky 2005; Tornstam 2010).

3. Metod och metodologiska överväganden

Valet mellan kvantitativ och kvalitativa forskningsmetoder bör i synnerhet styras av syftet med undersökningen. Den kvantitativa forskningen bygger på statistisk data som samlas in genom enkätundersökningar, registerstudier eller liknande. Forskaren mäter generella mönster i den befolkningsgrupp som ingår i studien. Metoden är objektiv och ger statistiska svar på faktamässiga, attitydmässiga, social-psykologiska och förklarande kategorier beroende på de frågor som forskaren ställer. Den bygger på vetenskaplig hypotesprövning och teorier, d.v.s. ett deduktivt tillvägagångssätt (Bryman 2011).

Den kvalitativt inriktade forskningen å andra sidan söker förstå hur människor uppfattar och känner för de fenomen som undersökningen kretsar kring på individnivå. Detta görs också genom diskurs- eller dokumentanalys. Subjektens åsikter och erfarenheter tas i beaktande och forskaren lyfter gärna fram skillnader men också likheter i intervjupersonernas skildringar kring problemområdet i sin bearbetning av materialet. Kvalitativ forskning genomförs ofta från ett induktivt tillvägagångssätt, vilket innebär att efter insamlingen av empirin överväger vilka teorier som bäst är lämpade för att tolka materialet (Bryman 2011; Hartman 1998).

3.1 Kvalitativ metod

Jag har valt att göra en kvalitativ studie utifrån ett fenomenologiskt perspektiv. Jag får ställa mina egna förutfattade meningar inom parentes under resans gång. Jag känner att induktion är den ansats som jag lutar mot att arbeta efter, även då en viss teoriram har funnits med i bakgrunden vid ämnesval och utformning av syfte och frågeställningar vilket ger ett visst deduktivt inslag. Alternativet är abduktion som går ut på att forskaren pendlar mellan teori och empiri under hela forskningsprocessen (Patel & Davidsson 2009). Vilka metoder som används för insamling av empirisk data väljs utifrån undersökningens syfte och frågeställningar samt med hänsyn till datainsamlingens subjekt. Samtalsintervjun är förmodligen den vanligaste metoden. I min studie kommer jag att använda mig av flera kvalitativa metoder.

Jag har valt att genomföra semistrukturerade intervjuer med personer som arbetar med äldre frågor i kommunen och med representanter för lokala invandrarföreningar. Jag har också genomfört deltagande observationer på kommunens politikermöten på medborgarkontoret och på mötesplatser för äldre medborgare för att bilda mig en

uppfattning om vad för slags aktiviteter som erbjuds besökarna samt seniorernas deltagande vid dessa tillfällen.

3.1.1 Semistrukturerade intervjuer

Semistrukturerade intervjuer ger utrymme för en relativt öppen kommunikation kring tematiserade frågor. Ordningsföljden är inte bindande och utrymme finns för följdfrågor som kan ge ytterligare aspekter på de teman som berörs i intervjun. Naturligtvis finns det begränsningar i denna metod. Intervjuarens skicklighet att fånga upp intressanta aspekter i samtalet genom följdfrågor kan vara avgörande för intervjuns djup och fyllighet. En intervjuperson kan också ta över intervjun och tala om saker som inte ger svar på studiens frågeställningar och så vidare (Bryman 2011, kap 17).

Eftersom jag har intervjuat personer som i sin yrkesutövning har något varierande arbetsuppgifter från varandra men som ingår i en viss samverkan kring äldre frågor i undersökningskommunen samt kontaktpersoner för ett par invandrarföreningar så har intervjuernas längd och inriktning varierat något. De flesta pågick mellan cirka 45 och 60 minuter. Mitt frågoschema var en bra utgångspunkt och var användbart vid alla intervjutillfällena. Min förmåga att röra mig utanför de färdigformulerade frågeställningarna varierade från gång till gång. Enklast var det då det fanns ett bra flöde i samtalet och intervjupersonerna visade intresse och erfarenhet av att arbeta med studiens målgrupp. I efterhand kan jag se att mycket av det som togs upp i intervjuerna saknar relevans till studiens syfte och frågeställningar. Dess funktion var dels att få igång ett samtal, men även att lämna intervjupersonerna med en känsla av att ha fått tala ut och spåna fritt framåt och kanske komma på lite nya idéer för den verksamhet som de är engagerade i, vilket flera av intervjupersonerna uttryckte.

3.1.2 Deltagande observationer

Deltagande observationer kan genomföras på olika sätt. Dels med observatören som deltagare där forskaren interagerar i miljö men även med observatören som passiv iakttagare. Det är inget som förhindrar att båda formerna används i samma studie såvida forskarna redogör för hur de har gjort och vilka avsikter dem har haft. Oavsett vilken metod som används går forskaren sällan obemärkt (Bryman 2011, kap 16).

Anledningen till att jag ser denna metod som ett fördelaktigt inslag i min studie är för att bilda mig en uppfattning om de faktiska förhållandena på mötesplatserna, träffa

seniorerna och få deras synpunkter med i viss mån. Att ta positionen som den deltagande observatören var något som växte fram efterhand på mötesplatserna. Jag upplevde att seniorerna var nyfikna på mig och mitt examensarbete och fick vara vaksam så jag inte påverkade deras samtal märkbart. Vid observationerna förekom ostrukturerade samtal mellan mig och en del personer som deltog vid dessa tillfällen. Jag ser det som ett sätt att ta pulsen på verksamheten och få en bättre förståelse för deltagarna och deras erfarenheter och synpunkter samtidigt som observationerna är ett bra komplement till de semistrukturerade intervjuerna.

Min handledare föreslog mig att läsa *Street Corner Society*, en klassiker beträffande deltagande observationer i Bostons italienska slumområde i slutet av 1930 talet. Boken ger en bra beskrivning av betydelsen av att inte försöka vara något man inte är. William Foote Whyte var observatör i en ganska tuff miljö där han inte smälte in omedelbart. Han fick rådet av gängledaren Doc att låta bli att svära eftersom han ändå sågs som en utanstående på vilken det ställdes högre krav. I sin iver att få veta vad som var på gång satte han i gång och ställa en massa frågor utan vidare framgång. Doc rådde honom att undvika frågor som vem, vad, varför, när och var frågor som i denna miljö kunde framstå som fördömande. Han skulle istället invänta informationen på naturlig väg. (Whyte 1993)

Även då jag har genomfört mina observationer i en helt annan slags miljö än Whyte är råden som han fick av sin ”gatekeeper” Doc värda att uppmärksamma och följa vid deltagande observationer. Några av observationerna som jag genomförde åtföljdes av en semistrukturerad intervju med personalen för att få en bredare bild av verksamheten och förvissa mig om att dagens aktivitet inte avvek märkbart från det som händer på regelbunden basis.

Enligt Bryman (2011) är en av begränsningarna med deltagande observationer om forskaren blir så involverad i den miljö som han studerar att han tappar sitt forskarperspektiv. Han benämner detta ”going native”. Den faran upplever jag mig ha undsluppit eftersom jag enbart varit en kortvarig besökare vid ett tillfälle på varje enskild plats.

3.2 Urval och tillvägagångssätt

I kvalitativ forskning finns inga klara regler om antalet respondenter som behövs för att studien skall vara relevant. Den metod som forskaren väljer att arbeta utifrån är avgörande för antalet respondenter som behövs för att uppnå en teoretisk mättnad. Det som har störst betydelse är att valet av respondenter är förenligt med undersökningens syfte och frågeställningar och att forskningsmetoden lämpar sig väl i detta sammanhang (Bryman 2011; Hartman 1998).

Eftersom min studie är inriktad på det friska åldrandet kommer jag att använda mig av ett målstyrt urval. Det innebär att jag söker upp personer som i sin yrkesroll eller på frivilligbasis kommer i kontakt med äldre personer med invandrarbakgrund. I undersökningskommunen verkar personalen på Medborgarkontoret som äldreombud som har i uppdrag att förmedla kommuninformation till äldre medborgare och deras anhöriga. Jag har träffat medborgarkontorets personal då jag genomförde en observation vid ett Politikermöte tidigare i vintras, men för enkelhetens skull skickade jag ett mail med informationsbrevet som bilaga och efterfrågade tid för intervju. Inom några timmar hade jag fått bokad intervju med två av medarbetarna följande dag på Medborgarkontoret i stadens centrum.

Det finns 15 mötesplatser för seniorer som drivs av omsorgsförvaltningen i kommunen. Dessa har en gemensam chef som även är chef för kommunens två anhörigsamordnare och den person som håller i uppsökande verksamhet. På mötesplatserna varierar antalet anställda beroende på upptagningsområdets omfattning.

Inledningsvis var det min avsikt att enbart intervju Medborgarkontorets äldreombud och föreståndare på ett par mötesplatser. Men då jag blev medveten om den uppdelning som finns vad gäller uppsökande verksamhet och anhörigstöd samt att det fanns en gemensam chef för dessa olika områden bestämde jag mig för att intervju så många som möjligt för att få en mer samlad bild av bemötandet av äldre medborgare i undersökningskommunen.

Jag besökte två mötesplatser som båda två ligger i bostadsområden där många invandrare bor. Jag valde dock bort den ena eftersom jag förstod vid initiativkontakten att ordinariepersonalen inte skulle vara tillgänglig för intervju. Verksamheternas upplägg framstod som likvärdigt och kontakten med de utlandsfödda var på samma nivå på båda platserna. Det visade sig att föreståndaren för den mötesplats som jag

genomförde en deltagande observation på och som jag intervjuade efteråt även verkar som anhörigsamordnare som en fjärdedel av sin tjänst. Den person som håller i den uppsökande verksamheten samt den gemensamma chefen träffades för enskilda intervjuer på deras respektive arbetsrum belägna på skilda håll i kommunens centralort och åter igen då jag genomförde en deltagande observation vid ett informationsmöte för seniorer 80 år och äldre på en av kommunens största mötesplatser för äldre medborgare. I samband med denna observation träffade jag ordföranden för Pensionärernas Riksorganisation (PRO) i kommunen som gav mycket intressant information om de utlandsföddas deltagande i pensionärsföreningarna samt vilka utmaningar dessa föreningar har att brottas med.

Jag såg även representanter för invandrarföreningar som en viktig länk för de som ingår i den målgrupp som min undersökning berör. Jag valde att skicka ett mail till alla 14 invandrarföreningarna som är registrerade i kommunen och invänta respons. Tre återkom. Möte med representanterna arrangerades via telefon. Jag träffade den ena på stadsbiblioteket, den andra på en skola där han arbetar som hemspråkslärare. Men den tredje personen backade ur efter vårt telefonsamtal eftersom hon ansåg sig inte vara tillräckligt insatt i sina äldre landsmäns livssituation för att kunna delta i studien. Hon hänvisade till ledaren för det trossamfund som de flesta tillhör eftersom de äldre är mer engagerade där än i föreningen som hon står som kontaktperson för.

Slutligen genomförde jag en observation vid en verksamhet där äldre invandrare från ett flertal länder träffas för samtal och gemenskap. Denna ägde rum i en gammal skolbyggnad som används bland annat som fritidsgård. Denna verksamhet är sprungen ur ett samverkansprojekt på stadsdelsnivå men har nu övergått i att rikta sig till hela kommunens invånare i alla åldrar. En frivilligförening som samarbetar med ett flertal lokala organisationer, skolor och myndigheter för att främja integration, välbefinnande och folkhälsa. Jag kom verksamheten på spåren genom kommunens hemsida varefter jag tog personligen kontakt med personalen och efterfrågade tillstånd att besöka seniorgruppen för deltagande observation. Efter att ha talat med projektledaren och ha träffat seniorerna och lagt min förfrågan inför dem för samtycke återkom hon till mig med deras enhälliga godkännande varpå vi avtalade om tid följande vecka för deltagande observation och intervju med verksamhetsansvarig projektledare. Allting gick enligt planerna och jag gick därifrån med en känsla av att cirkeln var sluten vad mitt empiriska material beträffade.

Alla intervjuer spelades in och transkriberade. Vid observationerna hade jag ett antäkningsblock med mig där jag skrev ner lite minnesord och antäckningar. Jag skrev sen ner mer omfattande vad jag hade upplevt, hört och sett i mina fältanteckningar kort tid efter observationstillfället. Jag har frågat ett par aktörer i efterhand kring några saker som jag har varit osäker på och behövt få förtydligt, vilket har mottagits väl. Eftersom jag bestämde mig redan i våras för att skjuta upp examinationen av min undersökning till augusti har själva bearbetningen av materialet varit en mer utdragen process än vad fallet hade varit om jag hade varit färdig redan i juni vid första examinationstillfället. För mig personligen har detta varit ett klokt beslut vilket har bidragit till större utrymme för mig att reflektera kring det insamlade materialet i ljuset av mina teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning på området, innan jag slutligen har analyserat resultatet och kommit fram till vissa slutsatser.

3.3 Reliabilitet och validitet

I kvalitativ forskning har inte mätbarhet samma tyngd som i den kvantitativa forskningen eftersom varje enskild berättelse är unik och självupplevda erfarenheter av verkligheten har ett värde i sig själv. Kvantitativ och kvalitativ forskning kan uppvisa ett antal tydliga och olikartade intresseinriktningar. Dessa intressen speglar kunskapsteoretiskt baserade uppfattningar om vad som utgör acceptabel kunskap. Kvantitativa undersökningar påverkas av det naturvetenskapliga synsättet, medan kvalitativa forskare påverkas mer av tolkningssynsätt som kan uppfattas som en produkt av tre olika men besläktade uppfattningar, nämligen Webers begrepp *Verstehen* (förståelse), symbolisk interaktionism och fenomenologi (Bryman 2011, s. 252, 262)

Reliabilitet gäller forskningsresultatets tillförlitlighet och struktur och används ofta i samband med frågan om man kan uppnå samma resultat vid ett annat tillfälle av en annan forskare under liknande förhållanden. Reliabilitet handlar alltså om hur väl undersökningsmetoden motstår slumpens inflytande på olika områden (Patel & Davidsson 2003 s. 100). Jag har försökt att uppnå en hög reliabilitet i undersökningen genom att spela in intervjuerna på band, för att kunna lyssna på dem flera gånger då det behövs. Vid transkriberingen av intervjuerna har jag sett till att skriva ordagrant vad intervjupersonerna har sagt för att kunna försäkra mig om att jag har uppfattat vad de har sagt så att det inte ska bli några missuppfattningar utifrån frågan om reliabilitet är det också centralt att begrunda om jag som intervjuare kan ha påverkat utgången av

intervjuerna på något sätt, den så kallade intervjuareffekten. Att vara ensam forskare har både för- och nackdelar i förhållande till reliabiliteten. Den ökar på grund av att jag har en samlad bild av samtliga intervjuer och observationer. Jag skrev fältanteckningar under observationernas gång som jag sedan fyllde på med detaljerade beskrivningar och citat från samtal som ägt rum kort tid efter att jag genomfört observationerna då minnet fortfarande var klart över det jag hört och sett. Men samtidigt minskar reliabiliteten på grund av att jag har ensam ansvaret för att åsidosätta min egen förståelse och göra en fenomenologisk tolkning av materialet som jag insamlat och bearbetat. Jag har varit i kontakt med några av intervjupersonerna för att få vissa aspekter förtydligade i efterhand. På så sätt hoppas jag att reliabiliteten i materialet har förstärkts.

Inom samhällsvetenskapen är validitet frågan om en metod undersöker vad den avser att undersöka på ett giltigt sätt. Validitet handlar om att ifrågasätta stegen i hela forskningsprocessen. Är de genomtänkta och berättigade? Styrks de av forskarens slutsats? Valideringen bygger på forskarens skicklighet i genomförandet av undersökningen genom att han/hon hela tiden kontrollerar och ifrågasätter samt tyder resultaten teoretiskt (Kvale 2009, s. 264).

Jag har strävat efter att åstadkomma hög validitet bland annat genom att noggrant gå igenom min intervjuguide för att försäkra mig om att frågorna är av relevans och svarar mot studiens syfte och frågeställningar. Innehåller intervjuerna och observationerna som jag genomfört verkligen det som jag avsåg att ta reda på, nämligen äldre personers med utländsk bakgrund tillgång till samhällets information och service samt deras deltagande i aktiviteter för äldre medborgare. Jag har också sett till att transkribera till talspråk för att inte förlora intervjupersonernas talspråkliga uttryck och betoningar. Jag har också försökt att undvika att rycka citat ur sitt sammanhang, vilket kan påverka tolkningen av citatet och därmed minska validiteten. I intervjusituationerna var jag inte alltid särskilt bra på att ställa följdfrågor. Ibland berodde det på min trötthet då jag genomförde en del intervjuer direkt efter en deltagande observation. Denna förseelse kan medföra att vissa synpunkter från intervjupersonerna inte riktigt kommer till sin rätt. Detta försökte jag dock komplettera i några fall genom att vid ett senare tillfälle tillfråga de berörda kring det som framstod som oklart.

3.4 Forskningsetiska överväganden

Det ställs höga krav på forskare oavsett om de bedriver avancerade och omfattande studier eller mindre examensarbeten. Det förväntas att forskare håller hög kvalitet och inriktar sig på frågor som kan främja utveckling både på individ- och samhällsnivå. Inom humaniora och samhällsforskning finns fyra forskningsetiska principer avsedda att skydda de individer som enskilt eller kollektivt ingår i forskningen. Dessa principer är riktlinjer som angivits av Vetenskapsrådet (uå) och som är viktiga att ta i beaktande och följa. De forskningsetiska principerna är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Kraven innebär i korthet att intervjupersonerna ska informeras om syftet med undersökningen, att medverkan är frivillig och att vi inte redogör för uppgifter som kan medföra att intervjupersonen kan identifieras. Om han/hon efterfrågar anonymitet det är dock omöjligt att utlova hundra procentig garanti. Slutligen skall forskaren intyga att materialet som samlats in endast kommer att användas i forskningssyfte.

Eftersom min undersökning riktar sig till äldreombud och andra yrkesverksamma personer som har kontakt med seniorer och deras anhöriga i en kommun med strax under åttio tusen invånare varav cirka 12 procent har invandrarbakgrund samt representanter för ett antal lokal invandrarföreningar är sannolikheten att respondenterna kan känna igen varandra trots fiktiva namn ganska stor. Denna risk är oundviklig eftersom visst samarbete förekommer mellan en del av parterna. Detta är ett etiskt dilemma. I synnerhet om forskaren för fram information som på något sätt kan försvaga någon av intervjupersonernas trovärdighet eller karaktär i framställningen av resultatet. Samma gäller om deltagande observationer. Forskaren har ett stort ansvar att hålla sig till kärnan i sina beskrivningar och frågeställningar, vara saklig och inte förbruka intervjupersonernas förtroende utan vara trogen en god forskarsed. (Bryman 2011, s. 132-148).

Forskaren kan inte svara för deltagarnas etiska förhållningssätt. Forskaren har dock en skyldighet att informera alla deltagare om de etiska riktlinjer som råder för studiens genomförande och efterfråga deras stöd i detta avseende (Trost 2010, s.43-45).

Kommunen ligger nära riksgenomsnittet på 14 procent invandrare per capita enligt SCB (2012) och kan anses vara en typisk medelstor stad med omnejd i Sverige. Detta är positivt utifrån den etiska aspekten om anonymitet vilket jag eftersträvar i detta

sammanhang. Då borde undersökningen kunna leva upp till de etiska kraven eftersom liknande resultat skulle kunna framträda på flera håll i landet.

3.5 Litteratur- och artikelsökning

Jag har under den senaste tiden sökt efter relevant litteratur som berör äldre personer i allmänhet och äldre personer som är utlandsfödda i synnerhet. Åldrande i ett mångkulturellt samhälle är ett nytt forskningsområde i Sverige men det finns en hel del intressanta böcker och artiklar att tillgå på både svenska och engelska.

Jag har använt en del litteratur som ingick i utbildningen på första året beträffande åldrande som socialgerontologi av Lars Andersson. Litteratur från mina tidigare studier i sociologi och socialpsykologi kommer också väl till pass beträffande mångkulturella interaktioner och globalisering. Där var Anthony Giddens och Elliot Aronson de stora namnen. Precis som material från tidigare kurser kring metod och teorier inom socialt arbete och forskning naturligtvis har sin givna plats under skrivandeprocessen av examensarbetet. Jag har även sökt på stadsbiblioteket, Högskolan Kristianstads bibliotek och internet i min litteratursökning. Via inloggning på HKRs bibliotek har jag gått in på Libris och DIVA och i maj tillkom även söktjänsten Summon på bibliotekets hemsida. Jag har också gått in på Google scholar med hjälp av min makes lösenord på Uppsala universitet. Genom dessa sökfunktioner har jag fått tillgång till ett stort register av vetenskapliga artiklar, och boktitlar, samt hittat författares verk som jag hänvisats till av min handledare som socialantropologen Thomas Hylland Eriksen, författare till böcker som berör frågor kring etnicitet och kulturell mångfald i västerländska samhällen. Offentliga hemsidor som Socialstyrelsen, Migrationsverket, Sveriges kommuner och landsting samt SCB har också varit till stor hjälp. För att få fram aktuell lagstiftning har jag även tagit hjälp av lagen.nu

Några av de sökord som jag har använt är: Äldre invandrare, åldrande i mångkulturellt samhälle, utlandsfödda, globalisering och på engelska aging in a foreign country, active aging, elderly immigrants och globalisation för att nämna några. Jag har varit tvungen att sälla bland de artiklar och böcker som jag har ackumulerat på sistone för att bearbeta den litteratur som matchar min undersöknings mål och de metoder som jag kommer att använda mig av.

3.5.1 Tillvägagångssätt.

En stor del av den litteratur som jag har tagit del av har jag fått fram som talböcker på CD- skivor med hjälp av Claes Dahlqvist, bibliotekarie på HKRs bibliotek eftersom jag har en synnedsättning. Jag har förstöringsfunktioner på min dator som underlättar läsning på skärm men likväl har jag läst en hel del i vanlig bokform och tidskrifter. Tillgången till litteraturen har varit god men några böcker beställdes som fjärrlån. Eftersom jag bestämde mig tidigt i uppsatsarbetet att ta god tid på mig och vänta med att gå upp först i slutet av augusti 2012 istället för i början av juni, vilket var det första examinationstillfället, har jag hunnit läsa mycket under resans gång. Innan jag gav mig i kast med observationerna och intervjuerna läste jag ingående om gerontologi, läran om det friska åldrandet och ett antal artiklar och rapporter som berör äldre immigranter, minoriteter, migration och invandrarskap.

4. Presentation av undersökningskommunen och aktörerna

4.1 Presentation av undersökningskommunen

Jag har valt att genomföra min studie i en medelstor kommun i södra Sverige. Antalet invånare i kommunen ligger kring cirka 80 000 personer varav det procentuella antalet utlandsfödda är cirka 12 procent nära riksgenomsnittet på 14 procent och kan därigenom ge en typisk miniatyrbild av åldrande i ett mångkulturellt samhälle (SCB).

4.2 Presentation av aktörerna som medverkat i studien

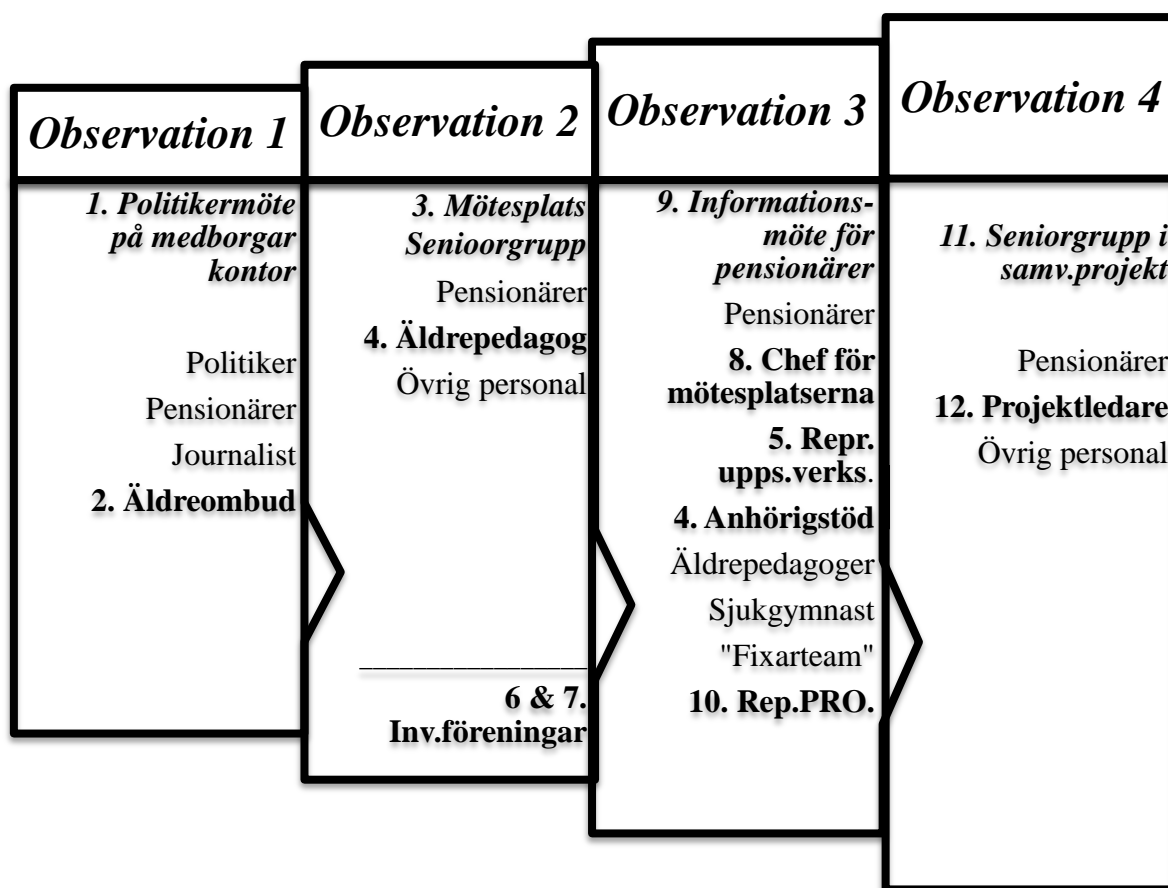
Jag har intervjuat sex yrkesverksamma personer och tre representanter för föreningslivet i undersökningskommunen som i sitt arbete kommer i kontakt med seniorer på ett eller annat sätt. Jag har även träffat ett antal äldre personer i samband med observationerna som jag genomfört. Jag har anonymiserat och gett nya namn till alla vars kommentarer lyfts fram i resultatet för att de inte skall bli igenkända och lagt till deras ålder eftersom den kan påverka deras svar till viss del. Igenkännande är svårt att undvika deltagarna emellan eftersom en del av dem samarbetar kring äldre frågor i kommunen och några ingår även i samma arbetslag och vet vilka de andra deltagarna i studien är. I detta hänseende sätts deras etiska förhållningssätt på prov då de får möjlighet att ta del av studien.

Alla de yrkesverksamma som jag har intervjuat har arbetat mellan 2 och 6 år i sin nuvarande befattning. Äldreombud: Teo (40+) och Tara (25+) är två av fyra samhällsinformatörer på Kommunens medborgarkontor. Verksamhetschefen för kommunens 15 mötesplatser, uppsökande verksamhet och anhörigstöd samt två av hennes medarbetare: Moa, Maja och Minna, alla tre mellan 30-50 år. Projektledare i ett samverkansprojekt mellan flera kommunala förvaltningar och föreningslivet, seniorgruppen: Hannah (40+). Representanter för invandrarföreningarna, en Serbisk och en Albansk båda med ca 200 medlemmar i undersökningskommunen: Milan (70+) kom till Sverige på mitten av 60 talet som arbetsinvandrare. Armin (50+) lämnade Kosovo i slutet av 80 talet men fick först uppehållstillstånd i Sverige efter krigets utbrott på Balkan några år senare. Ordförande för Pensionärsförening: Sven (80+) tidigare kommunpolitiker med bakgrund i arbetarrörelsen. Det förekommer att jag ställer en

följdfråga som presenteras i citat. Där har jag valt att sätta mitt förnamn, Elsa före frågan för att göra klart för läsare att det är jag som ställer frågan.

Jag genomförde fyra observationer under studiens gång och kommer att redovisa dem innan intervjuerna i följande kapitel, delvis som citat från mina fältanteckningar.

Deltagarna vid observationstillfällena namnges inte men hänvisas till med kodnamn som indikerar deras ställning i sammanhanget som deras eventuella roll, kön eller nationalitet. Detta för att undvika att sätta särskilt fokus på den enskilde och snarare fokusera på det samtalsämnen som uppkommer som jag har bedömt att kan vara ett relevant komplement till intervjuernas tematiska svarsresultat och svara upp mot studiens syfte och frågeställningar som bygger på en fenomenologisk tolkning av resultatet. Figuren nedan ger en bild av studiens ordningsföljd med siffrorna 1-12 från första observation till den sista intervjun.

Figur 1. Forskningsprocessen översiktligt beskriven (Plats och respondenter fet stil)

5. Resultat och analys

I detta kapitel presenterar jag min analys av det empiriska materialet från min studie med hjälp av kortfattade beskrivningar från de observationer som jag genomfört parallellt med semistrukturerade intervjuer. Jag presenterar först observationerna och går sedan vidare till att lämna en redogörelse av svarsresultaten från intervjuerna som jag delar upp i fyra teman som svarar upp mot undersökningens syfte och frågeställningar.

Jag ämnar hänvisa till litteraturen i mina kommentarer för att knyta an till tidigare forskning och analysera materialet fortlöpande med anknytning till studiens teoretiska utgångspunkter, nämligen globaliseringsteorin och Antonovskys teori om KASAM, betydelsen av en känsla av sammanhang. Valet av dessa teorier beror på det faktum att det mångkulturella samhället har kommit till som en följd av globaliseringen och med tanke på att det är äldre invandrares tillgång till och deltagande i samhällslivet som är i fokus så anser jag Antonovskys teori högst relevant i detta sammanhang. Genom att ha dessa två teorier som mina teoretiska glasögon i tolkningen av empirin och under analysarbetet hoppas jag kunna fånga upp återkommande mönster och gemensamma faktorer som inverkar på de utlandsfödda seniorernas deltagande i samhällslivet utifrån de olika aktörernas erfarenhet och personliga upplevelse.

5.1 Deltagande observationer

Jag ser följande observationer som ett komplement till de semistrukturerade intervjuerna som presenteras tematiskt i nästa delkapitel. Efter den första observationen fick jag upp ögonen för observationer som ett utmärkt komplement till enskilda intervjuer i min undersökning av informationskanaler och äldre invandrares deltagande på mötesplatser för seniorer både för att förstärka det som framkommer i intervjupersonernas berättelse men även för att belysa andra aspekter av den verklighet som beskrivs antingen som den upplevs, eller som aktörerna vill att den ska framstå.

5.1.1. *Observation 1: Politikermöte på medborgarkontor*

I våras då jag ännu inte hade bestämt mig för uppsatsämne men lutade mot äldre eller funktionshindrade med utländsk bakgrund såg jag en inbjudan till ett politikermöte med omsorgsnämndens ordförande och vice ordförande på Medborgarkontoret på den tänkta

undersökningskommunens hemsida. Mötets tema var mångfald inom vård och omsorg och jag såg detta som ett bra tillfälle till att pröva om jag var ett spännande och relevant ämnesområde på spåren eller inte. Det var en bra grogrund att se hur ett sådant möte går till och hur stor uppslutningen är.

Möten av detta slag inträffar med jämna intervaller på medborgarkontoret mellan representanter för kommunens olika nämnder och allmänheten. Inbjudan till dessa möten är att finna på kommunens hemsida och på anslag på kommunens medborgarkontor och eventuellt på andra offentliga platser. Vid detta tillfälle hade mötet även annonserats i lokaltidningen. Jag överlämnar ett utdrag ur mina anteckningar från observationen:

Kommunen har nyligen beslutat om att överlämna ett välfungerande serviceboende till ett privat vårdbolag. Beslutet har varit föremål för debatt i media där anhöriga till de boende har uttryckt oro och stort missnöje med beslutet. Av denna anledning har en journalist med fotograf från lokaltidningen tagit plats i publiken och inväntar folksamlingen. Det är jag och tre pensionärer som är med på mötet, en man på drygt 70 år och två kvinnor båda i 65-75 årsåldern. Den ena är anhörigvårdare till sin mor som har fyllt 90 år. Den andra damen är engagerad i pensionärernas riksorganisation PRO och är god man till ett flertal personer. (Observation 1. 2012-02-22)

Journalistens besvikelse går inte att ta miste på eftersom hon ömse tittar på oss, ömse tittar mot utgången flera gånger men politikerna är synligt nöjda med bristen på protester. De uttrycker dock att dem gärna sett fler närvarande på mötet. De rör sig ledigt längst fram i lokalen och hälsar på var och en med att skaka hand och ge deltagarna möjlighet att presentera sig själva. Ordföranden för omsorgsnämnden har ord av att missnöje grundar sig ofta på rädslan för det okända, att människor är skeptiska till förändringar men att det brukar lägga sig så småningom. Det blir den vice ordföranden som tidigare motsatt sig privatiseringsaffären som lyfter fram en del positiva aspekter på de privata vårdbolagen där kommunerna skulle kunna ta efter för att höja kvaliteten och effektiviteten i vården. Efter att ha fått svar på sina frågor kring äldreboendets övergång från kommunal till privat regi avlägsnar journalisten sig från mötet med sin fotograf som tagit några bilder.

Mötet rörde sig i synnerhet kring kommunens fokus på byggandet av lägenheter för äldre med trygghetslarm i stället för att möta ökningen av en åldrande befolkning med

fler vårdplatser. De närvarande kan inte på något sätt ses som representativa för alla äldre i kommunen men det var de som såg inbjudan och kom dit som hade möjlighet att göra sin röst hörd. PRO-damen ifrågasatte de dyra hyrorna på nybyggnationerna. Mannen befarade att de nya lägenheterna skulle fyllas av ”högljudda utlänningar” eftersom socialen betalar ju ”deras hyreskostnader”. Varpå politikerna svarade följande:

Det går ju att söka bostadsbidrag om pensionärerna inte har en tillräckligt hög pension eller inkomst och vad de utlandsfödda beträffar då gäller samma åldersgräns för de som för de svenskfödda som söker till dessa bostäder. Alla inom hushållet måste vara 55 år eller äldre så det handlar om äldre invandrare i så fall och de för väl knappast mera väsen med sig än vi vanliga svenskar. (Observation 1. 2012-02-22)

På tal om kommunens mötesplatser fick politikerna svidande kritik från PRO-damen:

Jag brukar gå dit med de ”gamla” som jag är god man för, det är så irriterande att de som kommer dit regelbundet blir ju sura om någon råkar sätta sig på den plats som de brukar sitta på, som om de äger bestämda stolar! Uff, det är så stelt och tråkigt där. (Observation 1. 2012-02-22)

Politikerna tyckte hennes erfarenhet var beklaglig men de log och nickade med ett visst igenkännande. Samtidigt ville de lyfta fram en ljusare bild av denna verksamhet som inte så många år tillbaka har genomgått en organisatorisk förändring, från att vara del av äldreboendet som de är belagda i till att ingå i ett gemensamt team och rikta sig till alla äldre som bor i respektive bostadsområde:

Det görs ju väldigt mycket på mötesplatserna i kommunen. Olika aktiviteter och utflykter arrangeras och man försöker verkligen att nå ut till de äldre som bor i eget boende så att de ska i större utsträckning besöka mötesplatserna för gemenskap och rekreation. (Observation 1. 2012-02-22)

Tongången var tidvis anklagande speciellt från PRO-damen som stod för det mesta i meningsutbytena med politikerna. Hon hade starka åsikter och uttryckte sig gärna i egenskap av representant för PRO:s medlemmar och de personer som hon är god man för. Hon menade att mycket av kommunens så kallade insatser för de äldre och funktionshindrade fungerade dåligt, som information och kontakt som i synnerhet förmedlas via internet, vilket många äldre inte har tillgång till eller behärskar. Fixarteamet som ska hjälpa till med enklare monteringsarbeten som är så gott som

omöjligt att få tag på för att nämna några. Enligt henne var allt bara ett spel för gallerierna.

Fram mot slutet av mötet kom tre av medborgarkontorets fyra anställda in i lokalen i egenskap av äldreombud. De spred sig runt till de närvarande för att besvara enskilda frågor. Den andra kvinnan som suttit tyst under mötet fick nu information kring anhörigstöd. Ett äldre par som stödde sig vid varandra kommer stapplande in. De togs varsamt om hand av en till av äldreombuden och jag iakttog deras lättnad då deras specifika frågor tycktes bli besvarade.

Vid detta möte blev det klart för mig att äldre invandrare skulle bli subjektet för min undersökning. Kommunen ser ut att ha ambitioner beträffande närdemokrati eftersom möten av detta slag anordnas med jämna mellanrum. Än så länge är dock medborgarnas intresse mycket begränsat att döma av deras synbara närvaro.

De delar av mina fältanteckningar från detta möte som jag har valt att lyfta fram i denna korta sammanfattning visar några väsentliga aspekter som min studie går ut på: nämligen de formella informationskanalerna. Tonvikten på ”vi och dom” beträffande svenskar och invandrare där ”dom” har ett underläge i förhållande till ”vi” som står för majoriteten. Detta är något som Sandra Torres och Finnur Magnusson diskuterar i sin bok *Invandrarskap inom äldreomsorg* (2010). De hävdar att detta är en utspridd tendens i befolkningen men beklagligt nog även i statliga utredningar och inom forskning. Där är ofta utgångspunkten att invandrare är en marginaliserad grupp när det i själva verket handlar om mer än 145 nationaliteter som har vistats i Sverige olika länge och liksom majoritetsbefolkningen har olika socioekonomiska omständigheter. Med hänsyn till deras kritik ämnar jag göra mitt bästa för att belysa mångfalden bland de utlandsfödda i undersökningskommunen för att undvika att dra alla över en kam.

Till sist framkommer motstridiga bilder av å ena sidan kommunens ambitioner beträffande kommuninformation, mötesplatserna och annan service till äldre personer och å andra sidan de äldres upplevelse av dessa insatser. Dessa områden berörs genomgående i mitt empiriska material så det är min förhoppning att min tolkning ska vara tillförlitlig eftersom undersökningen speglar frågorna från olika upplevelse horisonter som servicegivare och servicemottagare.

5.1.2. Observation 2: Mötesplats för seniorer

Den andra observationen ägde rum på en mötesplats för äldre medborgare i ett invandrartätt område i undersökningskommunen. Jag hade kommit överens med äldrepedagogen som ansvarar för mötesplatsen som även verkar som anhörsamordnare i kommunen att jag skulle vara med på ett frukostmöte och därefter sitta ner med henne för en semistrukturerad intervju. Mötesplatsen är belägen på bottenplan i ett servicehus på sju våningar. Det ligger centralt i bostadsområdet med kyrka, skola, bibliotek och livsmedelsaffär runt knuten. I området finns både höghus och ett flertal trevåningshus. Inledningsvis vill jag ge en kortfattad beskrivning av lokalen för att ge läsaren en bild av mötesplatsen:

Lokalen består av två rum det främre är något av ett genomgångsrum. Till höger finns det en disk eller litet serveringskök. Korridorer finns både åt höger och åt vänster som leder till personallokaler och administrativa kontor för servicehuset och hemtjänsten i området. Huvudlokalen nås genom två glasdörrar. Den ena är intill köksdisken, den andra åt vänster mot personalkorridoren. Lokalen är stor men den delas i mitten med en kakelugn som är vänd mot den vänstra delen av lokalen. I den delen finns en röd soffgrupp intill fönstret. Ett uterum löper längst den sidan och dörrar finns på varsin sida av lokalen till en stor uteplats. Närmast dörren står ett flertal stolar uppstaplade i flera travar. Lokalen går även att dela på mitten med skjutdörrar så det är tänkt att flera aktiviteter skall kunna pågå samtidigt i mindre grupper. I den högra delen är ett stort dukat bord med plats till tolv personer. Det är sammansatt av fyra rektangulära bord. Denna placering är inte permanent utan ställs på olika sätt beroende på vad som dagens aktiviteter går ut på. Tillgängligheten är god även för den som tar sig fram med rullator eller andra hjälpmedel och lokalen är relativt funktionell och ger möjligheter till varierad användning. (Observation 2. 2012-05-03)

Att man ser mötesplatsen direkt när man kommer innanför dörren är ett stort plus vilket inte är fallet med flera andra mötesplatser som är belägna mitt i huskroppen så besökarna kan behöva få hjälp att hitta dit.

Vid min ankomst hälsas jag varmt välkommen av tre glada damer som förbereder för den gemensamma frukosten i köket. Det är äldrepedagogen, en kvinna i 40-årsåldern och två av deltagarna vid mötesplatsen. Lite senare kom en ung kvinna som också arbetar där. Dem berättar vilka som förmodligen skall komma idag och nämner dem vid namn, vilket ger mig en känsla av att deltagarna känner varandra och att nya ansikten inte förekommer särskilt ofta vilket intervjun senare bekräftar. Det visar sig att de har

bra koll på vilka som kommer för alla som de nämnde tidigare dyker upp så småningom. Tre herrar varav en är gift med den ena damen som hjälpte till med förberedelserna och två damer till som alla hade nämnts vid namn innan de kom. Alla hälsas hjärtligt av äldrepedagogen, några även med sång och lite spex. Det fanns väldigt tydliga roller i gruppen. Äldrepedagogen som värdinna, den gifta mannen som toastmaster. Han skojar mycket och håller samtalen i gång. Hans hustru ser efter så allt är på plats och serverar gröt till alla. Den unga kvinnan och den andra damen som var på plats när jag kom är de goda hjälpredorna och övriga deltagare blir serverade. En av dem har dock ett stillsamt omhändertagande sätt gentemot de två som sitter närmast henne vid bordet. En kvinna som har svårigheter med talet efter en stroke och en man som hör dåligt. Samtalen rör sig om allt mellan sjukhusvistelser och ankornas promenadstråk i närområdet. Ämnen som nuddar vid känsliga vinklar på både genus, invandrare och lärande hela livet. Toastmastern berättar skämtsamt om sin sjukhusvistelse i samband med en höftoperation:

Innan hemfärd fick jag besök av en arbetsterapeut som vill veta lite om min förmåga att klara mig själv i hemmiljön: Ja, jag kan i vart fall koka mig en kopp te sa jag [skratt].
Hustrun tillägger: Jag var med där så de utgick ifrån att han skulle reda sig med min hjälp. [Hennes ton var lite tvetydig, deltagande i skämtet med en viss bitter klang då hon utvecklar det vidare] En del av frågorna som arbetsterapeuten ställde hade förmodligen inte ställts till en kvinna i samma situation. (Observation 2. 2012-05-03)

De andra kvinnorna instämmer i hennes kommentar och tycker att det är tråkigt att man inte kommit längre med jämställdheten mellan män och kvinnor. Denna diskussion belyser en viss önskan från kvinnornas sida att ansvar för hem och omvårdnad skall vara mer jämlikt fördelat mellan könen, men samtidigt är de själva cementerade i denna könsfördelning och känner en viss överlägsenhet framför männen i fråga om att klara sig själv. Det visar sig senare under mitt samtal med äldrepedagogen som även verkar som anhörigsamordnare att majoriteten av de hon träffar som är anhängare är kvinnor.

Vad invandrarna beträffar fälldes en kommentar som belyser benägenheten till att tala om "vi och dem" och att dra alla invandrare över en kam:

Damerna blir mycket engagerade att beskriva ankmammornas gång med sina små ungar kring dammen och tycker detta är ett så trevligt inslag i närområdet. En av dem utbrister:

men tänk att de utlänska barnen kastar stenar på dem. Det är fruktansvärt! De verkar tycka det är roligt! Jag sa till några kvinnor som bara satt där och såg på att de måste säga till barnen att sluta men jag vet inte om de gjorde någonting. [En suck] ja det är väl konstigt. Så gör man bara inte. (Observation 2. 2012-05-03)

De andra vid bordet instämmer men ankorna förblir i fokus för det fortsatta samtalet. Min tanke är: Om det hade varit ljusa ”svenska” barn som kastade stenar på ankorna skulle damen ha sagt åt dem direkt? Eller hade hon vänt sig till andra närvarande och bett dem säga åt dem att sluta? Denna avgränsning är väldigt problematisk. Flera författare diskuterar denna klyfta som så lätt skapas i homogena samhällen dit migranter flyttar in. Anthony Giddens (2007), Sandra Torres (2002 & 2010), Thomas Hylland Eriksen (2000 & 2004) och Elliot Aronsson (2009) bara för att nämna några av de vars tankar jag har tagit del av i detta hänseende. Rädslan för det okända står ofta i vägen för att broar av förståelse och samhörighet kan byggas. Som jag lyfte fram i avsnittet om förförståelse i inledningskapitlet då finns det sex nycklar som är av stor betydelse för att stereotypa föreställningar och diskriminerande behandling ska minska och i bästa fall försvinna. Dessa nycklar är att känna ömsesidigt beroende, att ha gemensamma mål, både informella kontakter och flera nära kontakter, lika status samt normer om jämlikhet som är rådande mellan grupperna (Aronsson 2009 s 419).

Det sista citatet som jag lyfter fram från frukostmötet på mötesplatsen visar först och främst att det är aldrig för sent att lära sig något nytt vilket är hoppningivande med tanke på ovanstående. Det gäller fenomenet att tidvis kan det se ut som om det bara finns ankhonor, inga hanar syns till. Toastmastern berättar:

Jag körde på en landsväg utanför stan och var tvungen att kliva ur bilen där en stor flock med ankor hade satt sig ner på gatan: Jag var tvungen att fösa bort dem, och det var bara en massa honor, inga hanar![skratt]. (Observation 2. 2012-05-03)

En försynt dam hade också sett en massa honor nere vid dammen då hon promenerade med sin väninna:

Vi pratade om det vart alla hanarna hade tagit vägen till en av värdarna på bostadsområdet och han sa att det fanns en viss period då hanarna liknar honorna, under ruggningen. Detta inträffar efter parningen och varierar mellan arter. Hanarna får först fjädrar som liknar honornas som senare bytts ut mot den mer färgglada fjäderdräkten. (Observation 2. 2012-05-03)

Ingen av de samlade visade på att de hade någon tidigare kännedom om detta fenomen och tyckte det var mycket intressant och hade ord av det att man aldrig är för gammal att lära sig något nytt.

Mötesplatserna är avsedda för gemenskap och samhörighet, något som kan ta tid att åstadkomma enligt flera av de som jag har träffat under studiens gång och som bekräftas av flera källor bland annat Torres (2002) som beskriver grupprocesserna i en grupp för sent i livet anlända irakiska kvinnor i en Stockholmsförort. Det är en utmaning både för de som redan funnit sin plats i gruppen och för de som kommer in som nya deltagare att ge plats för nya interventioner och utveckling i gruppen. Av denna observation har jag iakttagit hur de ledande personerna kan vara kittet som sammanfogar och skapar förutsättningar för trivsel och delaktighet i sammanhang som dessa. Naturligtvis kan enskilda deltagare både höja och sänka stämningen men en entusiastisk och positiv ledare kan åstadkomma mycket. Insikten om att integration är en tvåvägskommunikation är därför en förutsättning för att de utlandsfödda seniorerna ska kunna finna sig tillrätta på kommunens mötesplatser.

5.1.3. Observation 3: Informationsmöte för seniorer åttio år och äldre

Tredje observationen som genomfördes under studiens gång var vid ett informationsmöte för personer 80 år och äldre i en central och tätbefolkad stadsdel. Den ägde rum där den öppna mötesplatsen för äldre medborgare har varit verksam under längst tid i kommunen. Det är cirka 50 personer som har kommit och majoriteten av dem ser förvånansvärt unga och pigga ut för att vara drygt 80 år. Längst fram i lokalen sitter chefen för mötesplatserna, en anhörigsamordnare, två sjukgymnaster, två män i blåställ och den som skickat ut inbjudan till mötet, nämligen den som ansvarar för uppsökande verksamhet i kommunen. Hon hälsar alla välkomna till mötet. Hon presenterar de andra som sitter framme med henne och beklagar att representant från medborgarkontoret och arbetsterapeuten har fått förhinder. Därefter presenterar hon mötesplatsens tre anställda och mig och berättar att jag besöker mötet i studiesyfte. Vi står längst bak i lokalens köksavdelning. Hon har en glad och positiv klang i sin röst då hon med hjälp av projektor visar bilder med text beträffande risker i hemmet som man bör se över. Hon visar även statistik över fallskador, frakturer och vad dessa kostar samhället. Hon manar pensionärerna till försiktighet och att de ska söka hjälp och eventuella hjälpmedel som de har rätt att få om de har specifika behov på grund av syn,

hörsel eller annan funktionsnedsättning. De övriga berättar också om den verksamhet som de styr över eller arbetar inom och om kommunens service till äldre medborgare.

En äldre man i publiken harklar sig och presenterar sig som ordförande i PRO:s lokalavdelning och inbjuder de närvarande till att ansluta sig till någon av de fem olika pensionärsföreningar som är verksamma i kommunen. Sedan säger han:

Det är gott och väl med all denna information. De som är här känner nu redan till det mesta. Men hur är det med de som inte är här, de som har sitt ursprung i andra länder och inte behärskar språket så bra. Hur får de vetskap om samhällets stöd och service egentligen?
(Observation 3. 2012-05-15)

Först var panelen lite stel men sen får han ett konkret svar av den som svarar för uppsökande verksamhet:

Medborgarkontoret har personal som behärskar ett flertal språk och man försöker nå ut till dem också. Den skriftliga inbjudan till antingen hembesök eller informationsmöten som detta går ut till alla som är 80 år eller äldre i kommunen och de som kommer från ett annat land får en broschyr från Medborgarkontoret. Från och med i år medföljer även en extra bilaga i kuvertet på den enskildes eget språk om möjligt och det har Medborgarkontorets personal hjälpt till att formulera på ett flertal språk. (Observation 3. 2012-05-15)

Killarna i blåställ visar sig vara ett fixarteam som kommer hem och byter lampor, hänger upp gardiner och annat som underlättar för äldre och personer med funktionsnedsättningar i syfte att undvika fallolyckor. Efter att ha presenterat sig själva och berättat lite om sin verksamhet regnar kritiken ner på dem:

Man kommer ju aldrig fram på telefonen till er. Väntetiden är outhärdlig, vill man ha hjälp med uppsättning av julgardiner för man ringa redan före påsk. (Observation 3. 2012-05-15)

Den äldre mannen beklagar sig och säger att han hoppas på förstärkning för att hinna med alla som ringer och vill ha hjälp.

Det bjuds på kaffe och kakor och slutligen informerar en av mötesplatsens äldre pedagoger om deras utbud av aktiviteter. Han inbjuder besökarna att ta del av verksamheten att lämna gärna förslag på aktiviteter som de skulle vilja delta i. Gym i källaren och datakurs verkade gå hem hos många utifrån de reaktioner som följde från publiken som gav uttryck för att det verkade intressant. Vid detta möte framkom att många äldre trodde att mötesplatserna i kommunen var i synnerhet del av äldreboendets

verksamhet vilket visar på att uppsökande verksamhet är en viktig del i att förmedla information om samhällets service till äldre medborgare.

Jag passade på att prata en stund med PRO:s ordförande efter mötet. Han har en bakgrund som kommunpolitiker under flera decennier innan han blev pensionär och har ett stort engagemang för marginaliserade grupper i samhället. Hans berättelse om stadens tillväxt och hans erfarenheter från politiken och föreningslivet gav mig ytterligare inblick i samspelet mellan individer och grupper och invandrares förutsättningar för integration och delaktighet i pensionärsföreningarna. Bland annat informerade han mig om hur de fem olika pensionärsföreningarna som är verksamma i kommunen bygger på olika ideologiska grunder och tidigare förankring i arbetslivet. Jag kommer att hänvisa till honom som Sven i min presentation av svarsresultaten från semistrukturerade intervjuer i nästa avsnitt.

5.1.4. Observation 4: Seniorgrupp i samverkansprojekt

Slutligen besökte jag en seniorgrupp som drivs i regi av en fritidsförening som är resultatet av ett samverkansprojekt i ett invandrantätt bostadsområde mellan hyresgästsföreningarna, barn och utbildnings- och socialförvaltningen fram till hösten 2008. I dag är föreningen inte längre bunden till det enskilda bostadsområdet utan har hela kommunen som sitt upptagningsområde. De förvaltningar som tidigare nämnts bidrar fortfarande till verksamheten ekonomiskt men det sker via kultur och fritidsförvaltningen. Seniorgruppen är inriktat på samtal och gemenskap. De träffas på onsdageftermiddagar varje vecka. Majoriteten av deltagarna är utlandsfödda men det är dock inget måste för deltagande. Föreningen har sina lokaler i ett av två gamla skolhus som är byggda i mitten av 1800- talet då folkskolan växte fram i Sverige. Byggnaderna används som fritidsgård, öppen förskola och föreningslokaler för ett flertal föreningar. Skolan ligger intill en av stadens huvudleder och är lätt att ta sig till med busshållplats precis utanför. Nedan följer ett utdrag ur mina fältanteckningar:

Jag går in i det mindre av de två husen på skolgården. Upp för en halvtrappa Genom en dörr och in till höger. Den lokal som de äldre samlas i är ett klassrum ner till höger i korridoren. Stora fönster finns på utväggarna rakt fram och till vänster. Ett par soffor och ett flertal stolar formar en ring nere i vänstra hörnet intill ytterväggarna. I övrigt finns det några bord och stolar i lokalen. (Observation 4. 2012-05-16)

Vid mitt besök fanns där nio deltagare och tre anställda närvarande. Alla utom en av seniorerna är födda i annat land än Sverige. De flesta har bott här länge men enda mannen denna dag kom hit för fem år sedan från Irak. Kvinnorna kommer från länder som Tyskland, Eritrea, Finland, Bosnien och Skottland. Projektledaren är ursprungligen från Ungern. Efter att jag har presenterat mig själv utbrister en av damerna med tysk brytning: *Men du är väl inte svensk, heller?* Jag talar om att jag kommer ifrån Island och det går en svepande våg av förtjusning i gruppen.

En kvinna som har sitt ursprung i Skottland var faktiskt initiativtagare till seniorgruppen och språkgruppen växte fram ur den som en utökning. Hon har bott länge här i Sverige, kom hit för kärlekens skull som ung kvinna och har arbetat som språklärare fram till pensionen. Hon berättar själv följande:

När jag blev pensionär kände jag mig lite rastlös, jag kände att jag hade mera och ge. Jag kände till projektet här i bostadsområdet och kontaktade projektledaren och frågade om vi inte kunde starta upp en seniorgrupp för de utlandsfödda seniorerna på området. Svaret blev; ja, varför inte och sen dess har vi hållit på att träffas och dricka kaffe tillsammans och bara prata och umgås. Språkgruppen var nästa steg. Där talar vi om vardagliga saker som vad saker och ting heter i affären. En del grammatiska förklaringar förekommer men viktigast är att kunna föra samtal på svenska och göra sig förstådd ute i samhället.

(Observation 4. 2012-05-16)

Som i alla grupper finns det de som tar mera plats än andra men på något sätt känns det som alla är med. Deltagarnas ålder ligger mellan 62-85 år men inget av de närvarande visar tecken på funktionsnedsättningar på grund av ålder. Bristen på ordförråd i svenska hämmar dock några få men de för också fram sina åsikter och de andra lyssnar tills de talat till punkt. De två kvinnorna från Eritrea har bott i Sverige i 22 år. De känner varandra väl, båda har barn och barnbarn här i stan. Deras totala motsats till varandra är slående. Jag återger min beskrivning från observationen:

Den ena kvinnan var på plats när jag kom. Hon satt i en fåtölj med händerna i knät. Hon är lugn och reslig. Hon säger inte mycket men väljer sina ord väl. Den andra stormar in lite senare med en ung tjej i hämlarna [en ur personalen]. Hon för med sig en frisk fläkt! Hon drar fram en stol och tar plats i cirkeln. De andra berömmar henne för hennes somriga klädsel, en lång vit klänning och tunn sjal på huvudet. Hon är rapp och spontan och helt ointresserad av hur orden uttalas. Slänger till med lite halvfärdiga ord och meningar: asch,

ni fatta vad jag mena. Sen skrattar hon och slår med sina händer på knäna. (Observation 2. 2012-05-03)

Ett typexempel på att man inte kan dra alla över en kam bara för de kommer från samma land eller världsdel. Ett annat exempel är den irakiske mannen som jag satt bredvid i gruppen som utstrålar lugn och förnöjsamhet något som står i motsats till en del bilder som inte minst media framhåller av män från Mellanösten som bryska, trångsynta och föraktsamma gentemot kvinnor:

Han berättar att han är fränskild och att han har arbetat som valuta växlare i Bagdad i många år men det blev allt svårare på senare år. Han blev utsatt för rån och trakasserier allt oftare och till slut var läget inte hållbart längre. Hans söner bodde redan i Europa varav en här i södra Sverige och därför flyttade han hit. Han är den yngsta deltagaren i gruppen, endast 62 år. Förutom att delta i seniorgruppen deltar han i språkgruppen som samlas en gång i veckan här i samma lokal. Han går också en gång i veckan på ett språkcafé på biblioteket. Där är deltagarna något yngre än han, precis som de här i seniorgruppen är äldre än han men ålder spelar ingen roll egentligen, säger han. Jag frågar honom om han brukar vara den enda mannen som idag: Inte alla gånger men visst är det mest kvinnor, men det är okej. Jag trivs bra. (Observation 4. 2012-05-16)

Veckan innan mitt besök blev deltagarna tillfrågade om dem hade något emot att jag skulle komma och göra en deltagande observation i gruppen som del av mitt examensarbete. Vid mitt besök gjorde jag en iakttagelse av hur demokratiprocessen fungerar i gruppen:

Projektledaren berättar att personen som skulle guida de på nästa veckas utflykt [vid ett naturskönt område i närheten] hade lämnat återbud. Frågan är om vi åker dit i alla fall eller om vi inväntar ett senare tillfälle? Kort paus följer: Na, vi åker i alla fall, kommer svaret från flera håll. Alla instämmer. Ja, men då gör vi så. [planer för avresetid och transport följer]. (Observation 4. 2012-05-16)

Under de två timmar som jag satt där med dessa seniorer pågick både enskilda samtal mellan några av deltagarna och gemensamma åsiktsutbyten och diskussioner om allt från olika kakrecept till världens länder, historiska och aktuella händelser när och fjärran. En av de tyska damerna berättade om hur hennes barnbarn har intresserat sig för att lära sig Tyska vilket hennes barn absolut inte ville göra när de var yngre. Cirkeln gjorde att ingen var exkluderad fastän man inte var aktivt engagerad i ett samtal. Personalen deltog i samtalen men tog inte över dem. På samma sätt inflikade den

skotska damen gärna med kommentarer, ibland förklaringar gällande språkbruk och seder då och då men flödet kändes naturligt och behagligt. Det var många skratt av igenkännande och atmosfären var varm och inte dömande. Beskrivningen av Anthony Giddens *Smältdegel* i följande citat beskriver väl den känsla av öppenhet och intresset för att ta del av varandras erfarenheter som var rådande: ”De traditioner och seder som invandrargrupper har med sig ska inte överges utan bidra till och forma en ständigt föränderlig social miljö” (Giddens 2007, s. 402).

Projektledaren berättade under vår intervju att det inte alltid varit friktionsfritt. Denna grupp som alla andra har haft sina sviter, men det har alltid löst sig så småningom. Även då denna grupp började som en del av ett samverkansprojekt i ett begränsat bostadsområde är deltagarna som jag träffade bosatta på flera olika håll i staden. De flesta har fått nys om verksamheten genom vänner och bekanta och så har det spridit sig under årens lopp. En del har kommit och gått. Andra har på grund av sjukdom eller begränsad rörelseförmåga fått svårigheter att fortsätta komma men flertalet av de som jag träffade har varit med från början. Flera av deltagarna beskrev seniorgruppen som en oerhört viktig del i deras vardag. De upplever utbytet med varandras olika kulturella bakgrund som en tillgång och känner stort förtroende för de anställda som bjuder dit informatörer från olika myndigheter, medborgarkontoret, vårdcentralen och så vidare för att gruppens medlemmar ska få möjlighet att ställa frågor och vara väl informerade om samhällets service till äldre medborgare.

5.2. Tematisk analys av intervjuerna

Jag övergår nu till att analysera resultatet av intervjuerna utifrån följande rubricerade teman som överensstämmer med studiens syfte och frågeställningar. Eftersom tolkningen görs utifrån ett fenomenologiskt perspektiv är det aktörernas upplevelse som är det centrala i min analys. Dessa påverkas naturligtvis av olika faktorer som deras egen ålder, kön, etnicitet, och roll i förhållande till äldre invandrare något som jag har med mig under hela analysprocessen. Jag kommer att anknyta till observationerna ovan då jag anser det passande för att kasta ljus på viktiga aspekter som kommit fram vid observationerna eller i de enskilda intervjuerna.

5.2.1. Formella och informella Informationskanaler

En nyckelaktör som jag fann att flera av mina respondenter hänvisade till var Medborgarkontorets personal som tagit över uppgiften att vara äldreombud i kommunen

sedan något år tillbaka. Så i stället för att ha en person med en deltidstjänst som tidigare, delas uppgiften nu på fyra heltidsanställda samhällsinformatörer som behärskar tio olika språk. De har dock inte tilldelats några ytterligare resurser i samband med att bli äldreombud. Samtidigt som de har utökade öppettider på de tre kontor som de bemannar förväntas de närvara vid olika informationsmöten för äldre i egenskap av äldreombud. Observationerna ovan bekräftar betydelsen av deras roll i spridningen och förmedlandet av samhällsinformation i kommunen. På slutet av min första observation bevitnade jag deras kompetens i mötet med seniorerna. Äldrepedagogen som jag intervjuade uppskattar deras insatser i synnerhet i sin uppgift som anhörigstöd:

Vi har ett samarbete med Medborgarkontoret [...] och där kan vi ju få god hjälp utav personalen. Dels har de språkliga kunskaper men de vet också, de brukar vara med på våra anhörigträffar och där har samarbetet blivit väldigt bra. För de kan hjälpa oss att hitta invandrare som är äldre och deras anhöriga också. (Minna)

Chefen för kommunens mötesplatser, anhörig stöd och uppsökande verksamhet ser gärna fler besökare från alla samhällsgrupper ta del av verksamheten:

Det vi kan göra är ju att informera och vara ute i så många sammanhang som möjligt så folk kan höra talas om oss. Det är ju bara några danskar och en turkisk kvinna som ibland deltar vid våra mötesplatser[...] Hur många av de som inte kommer skulle egentligen vilja komma om de bara visste att det fanns och att vi fanns till för dem. Jag tror att det finns ännu större intresse än de som vi redan har fångat upp samtidigt som jag är väl medveten om att många seniorer har fullt upp på annat håll [...] det är viktigt att om och när intresset finns att de då vet vad som vi har att erbjuda. (Moa)

Projektledaren har dålig erfarenhet av formella informationskanaler. Hon anser att det är genom kontakter som informationen sprids bäst om verksamheten och nya deltagare fångas upp och finner sig till rätta:

Det är mun- mot- mun- metoden som gäller. Jag har t.ex. en granne som jag visste att var ensam, så jag frågade henne, jag kan som värst få ett nej. Hon var först lite tveksam, ville inte komma ensam så hon frågade en väninna att följa med och nu är de båda fast! [...] Vårt huvudmål är integration och vårt andra mål är folkhälsa. Vi har ingått i ett folkhälsoprojekt inom region Skåne och det har inte resulterat i en enda ny deltagare. (Hannah)

Hon är inte ensam om den åsikten, de övriga aktörerna upplever direkt kontakten med människor som det som fungerar bäst. Den person som är ansvarig för uppsökande

verksamhet känner också en viss frustration över att officiella tillställningar inte lyckats fånga seniorernas intresse:

Vi hade i fredags det här, Skåne lyfter på torget inne i stan. Arrangerat av Region Skåne och äldre strategen i kommunen och oss från kommunen men det var alldeles för lite seniorer där. Så vi kände liksom vad har vi här att göra! Vi fick gå runt med våra röda västar och lämna ut lite broschyrer för att marknadsföra oss [...] informationen är jätteviktig [...] Men portalparagrafen bär vi alltid inom oss: Självbestämmande, integritet, respekt, det är jätteviktigt. Det kan vi aldrig frånta människan. (Maja)

Hennes uppgift är i synnerhet att kontakta alla seniorer i kommunen åttio år och äldre och erbjuda de hembesök för att lyssna av deras behov och informera om kommunens service till seniorer och se över eventuella risker i hemmet. Hon förmedlar också kontakter till sjukgymnast, arbetsterapeut och andra där det behövs. Ett arbete som tidigare vilade på två heltidstjänster men som hon nu förväntas göra själv. Detta innebär att hon lätt kommer efter. Därför erbjuder hon nu informationsmöten som ett alternativ till hembesöken. Invandrarna tackar dock sällan ja varken till hembesök eller att komma på informationsmötena:

De som kommer från ett annat land för en broschyr från medborgarkontoret. Från och med i år så har jag med en extra bilaga som jag skickar med i kuvertet på deras eget språk och det har jag fått hjälp av medborgarkontoret med [...] Alla brev följs upp med telefonkontakt. Jag har varit hemma hos ett antal som kommer från ett annat land. Någon kom från Irak, vi pratade engelska. Det fungerade jättebra. Någon gång med tolk också. [...] Jag kan säga att många av de äldre invandrarna har en anhörigvårdare, det är oftast en ur släkten [...] Vad vi kan göra är att ge de så mycket trygghet vi kan genom information, då vet de i vart fall vart de kan vända sig. (Maja)

Hon skulle gärna se att fler äldre invandrare tog emot hembesök eftersom hon märker att många inte känner till samhällets insatser för äldre personer och deras anhöriga. Medborgarkontorets samhällsinformatörer beskriver sitt sätt att arbeta i egenskap av äldreombud på följande sätt:

Tyvärr blir det inte att vi träffar så många utländska äldre eftersom det vi har valt att göra som insats i och med vår roll som äldreombud är att besöka mötesplatserna för att marknadsföra och beskriva vad vi gör och hur man kan nå oss och vilka tjänster vi hjälper till med o.s.v. och detta är då i hela kommunen på alla mötesplatserna dit vi går för att möta de äldre och deras anhöriga. [...] Men där samlas inte de äldre som har invandrarbakgrund

[...]För är man ny här i Sverige så beblandas man sig ofta bara med sin egen etniska grupp då sprids ofta inte den informationen och intresset kanske inte heller finns över huvud taget för att göra de aktiviteterna som de äldre i majoritetsbefolkningen gör. Utan det blir genom det spontana besöket på våra kontor som vi träffar de utlandsfödda mest. (Tara)

Hon beskriver även arbetet på medborgarkontoret på följande sätt:

Det är väldigt tacksamt på det sättet att vi kan liksom bara förklara och ge personer som kommer till oss väldigt kvalificerad information, vi går ju ändå rätt långt in i delar där vi förklarar [...] och just att sätta saker i ett sammanhang så att folk ska förstå mer runt om kring för att lära sig själva. (Tara)

Efter politikermötet där jag genomförde min första observation såg jag äldreombuden agera i mötet med seniorerna som kom till de med specifika frågor. Jag iakttog de äldres lättnad då de fick sina frågor besvarade och blev bemötta med värme och lugn.

I likhet med Socialstyrelsens studie bland de svenska minoriteterna (2011-11-09) söker invandrarna samhällsinformation ofta inte förrän dem hamnar i trångmål. Ett av äldreombuden förmedlar följande:

Det man märker här just kring de frågorna som du letar svar på just kring kommunikation med äldre invandrare att just när de är i behov av vård då söker de hjälp och då är det biståndshandläggarna som får ta det. Men i alla fall så kan jag anse att invandrarernas informationskanaler inte är likadana som de infödda svenskarnas. Det är ofta gruppen, alltså den etniska gruppen som förmedlar till varandra informationen. Där börjar man: Hur gjorde du, när du var just i den situationen och så går man vidare. Det är inte alltid rätt information där men det är där som man börjar, så att säga och sen går man vidare med nästa steg, med ansökan eller frågorna kring samhället. (Teo)

Företrädarna för invandrarföreningarna bekräftar att deras landsmän ofta kommer till de med frågor kring samhället och för att få hjälp med översättning. Dem ombeds ofta följa med som tolk i olika sammanhang:

En del känner till medborgarkontoret. Där finns det personal som talar albanska. De kan faktiskt hjälpa till med många saker och de finns både inne i stan och på biblioteket här ute på området någon gång i veckan. Många frågar mig om jag kan hjälpa de förstå brev som de har fått av myndigheter, biståndsbeslut och liknande. Det kan de på medborgarkontoret också göra men man går helst till de man känner. Så jag hjälper till om jag kan. (Armin)

Milan som kom till Sverige på mitten av 60- talet har varit med om en del förändringar vad information till invandrare beträffar:

Det var inte så mycket information till invandrare på den tiden då jag kom till Sverige. Man fick haka sig fram best man kunde, leta arbete, fråga sig för. Det tog lite tid men sen, det gick bra genom kompisar. Vi var inte mycket värda, faktiskt, första ord som jag lärde mig på svenska var svartskalle. Det fick man höra överallt! [...] Det är annorlunda för de som kom på 90-talet och nu mera. De får all information om sina rättigheter. [Elsa; Men hur tror du att det är för dina landsmän som kom hit tidigare och har blivit pensionärer?] De vet inte mycket, de vill bara att sina barn ska ta hand om dem, de behöver inget mer.
(Milan)

Av observationerna och ovanstående kommentarer att döma har undersökningskommunen ett relativt samlat grepp kring den officiella informationen till äldre medborgare. De olika tjänstemännen kompletterar varandra och svarar för olika områden samtidigt som de samverkar kring informationsträffar och liknande. Medborgarkontoret har en central roll och tack vare den breda språkliga kompetensen kan personer från flera olika länder få samhällsinformation på sitt modersmål, engelska eller annat språk som invandrarna eventuellt behärskar bättre än svenska.

Kommunens hemsida på internet är funktionell och förmedlar aktuell information beträffande kommunens verksamheter och olika funktioner. Dilemmat är dock att många äldre inte använder internet. För dem är de informella informationskanalerna ännu viktigare än för yngre människor. Enligt flera av respondenterna söker sig många invandrare först till sina landsmän med frågor och funderingar kring hur saker och ting fungerar hellre än att gå direkt till respektive myndighet eller till medborgarkontoret. Samhällsinformatörerna får ofta reda ut missuppfattningar och fel som förmedlats på detta sätt. Skillnader i livsmönster mellan svenska och utlandsfödda pensionärer framkommer också som ett eventuellt skäl till att många äldre invandrare väljer att överlämna mycket åt sina barn beträffande sin välfärd. Detta verkar också vara fallet för många av de som har bott i Sverige under en lång tid. SFI var inte den självklara inkörsporten i samhället och därför behärskar många av dem äldre invandrarna inte språket så bra fastän dem tillbringat större delen av sitt liv i Sverige. Minnen av föraktfullt bemötande har satt sina spår och många upplever ett utanförskap i samhället. Av intervjuerna framstår det att de äldre invandrarna begränsar sitt kontaktnät ofta till den egna etniska gruppen och sina familjer.

5.2.2. Deltagandet bland de äldre invandrarna vid olika aktiviteter

På mötesplatser: På tal om mötesplatsen och dess funktion var både chefen för den övergripande verksamheten och äldrepedagogen mycket entusiastiska. Chefen berättar att de haft över 96 000 besök förra året på kommunens 15 olika mötesplatser. Äldrepedagogen beskriver sin grupp som en utökad familj för deltagarna. Den väger upp mot ensamhet och isolering efter makas bortgång och bristen på närstående. Men de utlandsfödda lyser med sin frånvaro. Äldrepedagogen säger följande:

Någon gång kommer det någon som är dansk eller så, men ingen som kommer regelbundet. Här ser man nästan aldrig några invandrare fastän busshållplatsen är här intill. De är nu inte så mycket ute. De är ju mest för sig själva de kommer inte hit. De umgås väl bara med sina släktingar och landsmän. [...] Jag kan inte förvänta mig att tio styckna, kanske någon annan stans ifrån ska komma hit till mötesplatsen men någon gång, kanske och då kanske det inte är den första generationen utan kanske den andra eller tredje generationen. (Minna)

Vidare under vårt samtal såg hon språket som det största hindret för att äldre invandrare skulle kunna komma in i seniorgruppen på mötesplatsen eftersom samtal är så pass central del i verksamheten. Chefen för mötesplatserna ställer sig frågande inför dilemmat att de utlandsfödda inte besöker mötesplatserna fastän de finns på så många platser i kommunen:

Vår målgrupp är ju fullständigt oberoende av etnicitet, men naturligtvis i viss mån beroende av att man klarar av att kommunicera något sådär på svenska det måste absolut inte vara brytningsfritt men att man kan ingå i det dagliga samspelet för vi har ju ingen möjlighet att beställa hit tolkar eller någonting sådant. [...] Det är viktigt att mötesplatserna ska få vara olika precis som individerna som besöker de är olika. Att det ska få vara som ett skärgårdslandskap med små öar som ändå hör ihop. (Moa)

Hon talar även varmt om kommunens satsning på frivilliga pensionärer som hjälper till på mötesplatserna på olika sätt och stöttar de som har funktionsnedsättningar av något slag tills de själva slackar av och har nog med sig själva. Då har de ju redan etablerat flera kontakter och känner sig trygga i verksamheten. Jag iakttog och redogjorde för exempel på detta i min andra observation på en av kommunens mötesplatser där några av pensionärerna hjälpte till.

I invandrarföreningar: Ordföranden för den Serbiska föreningen har varit engagerad i föreningen i flera decennier. Han berättar följande:

Innan i vår förening var alla tillsammans, Kroater, Serber, alla olika delar av Jugoslavien men sen efter kriget så gick alla på olika håll, så var det. [...] Det är mest gamla som är i styrelsen, de yngre har inte tid. De kommer när det är nåt, folkdans eller fest. Vi har lite fester några gånger om året. Då beställer vi musiker, som spelar Serbisk musik, äter mat och dansar. Det är trevligt. Ibland, spelar vi bara på vår stereo, cd skivor, det är dyrt att ha band. Så dansar kvinnorna, vi gubbar är lite lata [skratt]. (Milan)

Vad de äldre som inte är engagerade i styrelsen gällar säger Milan att de lever ett mycket passivt liv, de är inte ute och rör på sig så mycket utan överlämnar åt sina barn att ordna det mesta för dem. Han hade gärna sett att det var annorlunda, men upplever att kommunens prioriteringar beträffande invandrarföreningarna är mest riktat till aktiviteter för barn och ungdomar.

Den albanska föreningen vars namn betyder ”Framtid” har sin föreningslokal öppen på en mer daglig basis seneftermiddag/kväll för ett informellt umgänge med sina landsmän:

Lokalen är öppen varje vardag. Dit kan man komma om man vill se på Tv från Kosovo, ofta nyheter, fotboll och annat. Eller bara för att träffas, dricka kaffe och prata lite. Det är mest männen som kommer dit [...] Vi har försökt att få kvinnorna till att komma mera. Min kollega här på skolan startade faktiskt en kvinnogrupp. Den höll på ett tag men sen efter sommaruppehållet kom den inte igång igen. Jag vet inte, men jag tror de hellre träffas hemma. De hälsar på hos varandra. Vi har ibland fester i vår lokal, så där varannan månad då kommer lite fler dit. (Armin)

Armin berättar att många äldre gubbar sitter och drycker kaffe och spelar kort på centret utanför affärerna på bostadsområdet där vi träffas. Han tycker det är synd eftersom det är så mycket oväsen där. Jag frågar honom om han vet att det finns en mötesplats för äldre personer som bor här i området bara mitt över från affärscentret, varpå han svarar:

Nej det visste jag inte. Jag trodde det bara var för de som bor där på äldreboendet [...] Jag vet man har någonting borta på gamla skolan [samverkansprojektet] men dit vill de gamla inte ta sig, för det är för långt. (Armin)

Detta svar visar att samverkansprojektet är känt för en del av hans landsmän i vart fall. Vad mötesplatsen på området beträffar lär avstånd inte behöva vara ett förhinder för hans landsmän för att få en lugnare miljö att träffas i och spela kort. Det kan vara intressant att följa utgången om informationen når fram.

I samverkansprojekt: Projektledaren som håller i seniorgruppen känner stor entusiasm inför samspelet i gruppen och tycker det fungerar bra att förmedla information om den genom personliga kontakter och i olika sammanhang där hon eller deltagarna är med och på så sett utvidga gruppen så smått:

Här fungerar det så bra för de känner varandra så bra. De flesta av dem har varit med från början. Till exempel hon som har tagit initiativet till det här, hon är ju väldigt stolt över det och är väldigt glad att vi finns [...] I början av projektet var vi bundna till specifikt bostadsområde så länge vi var under bostadsrättsföreningarnas vingar, det var lite enklare då, speciellt med barnverksamheten [...] men nu har vi ju deltagare från hela stan [...] det har tagit lite tid, men för de som kommer är detta en del av deras vardag, ett måste! [...] De kommer från så många olika nationaliteter, olika världsdelar och har så olika ryggsäckar. Att bara lyssna på dem tycker jag är helt fantastiskt! (Hannah)

Med tanke på de utlandsfödda seniorernas deltagande i dessa tre olika sammanhang förstår jag att det är en utspridd missuppfattning att mötesplatserna enbart är till för de boende på det äldreboende som de finns i. Det fick jag också bekräftat vid flera av observationerna och i samtal med representanterna för invandrarföreningarna. Vad de äldre invandrarnas deltagande i aktiviteter riktade till seniorer beträffar visar det sig i seniorgruppen på gamla skolan vara minst lika engagerade som vilka andra pensionärer som helst. De har liksom svenskarna på mötesplatserna hittat en känsla av sammanhang där de trivs bra och känner att de kan vara sig själva. Precis som gubbarna på affärscentret som träffas för att spela kort och dricka kaffe. Frågan är om det finns någonting som hindrar att de kunde göra det samma i en lugnare miljö inne på mötesplatsen ett stenkast därifrån.

Men alla äldre människor dras inte till gemenskap utanför den privata sfären. Flera av intervjupersonerna upplever att de utlandsfödda seniorerna i större utsträckning än svenskar väljer ett stillsamt liv och förlitar sig på sina närstående först och främst. Oavsett etnisk bakgrund är det tydligt att de som har varit yrkesverksamma innan sin pension har större närvaro i alla dessa sammanhang.

Lars Törnstedt belyser de olika stadierna i människors åldrande. Ett begrepp myntat i USA ”Successful aging” är mycket spritt och har sitt fokus på det västerländska medelklassidealet på ett framgångsrikt liv långt in i ålderdomen som innebär: produktivitet, aktivitet, effektivitet, oberoende och individualitet samt hälsa och

välstånd för att inte glömma en god social förmåga. Denna livssyn överensstämmer knappast med alla äldre människors önsknings efter som både den fysiska och mentala vigören hos en sjuttiofemåring och en medelålders person skiljer sig mycket från varandra i regel. (Tornstam 2010, s. 286).

Åldrande i olika kulturer tar sig också olika uttryck. Förbindelsen mellan generationerna skiljer sig en hel del mellan mer kollektivistiska grupper och grupper som formas i samhällen som har en väl utbyggd välfärd där ett mer individualistiskt tänkesätt är rådande. Tack vare globaliseringen kastas dessa livsmönster om var andra och kan ibland framstå som främmande. Det är oundvikligt att samhällets normer blir allt mer anammade av immigranterna för att inte tala om deras barn och barnbarn. Men integration handlar om att ta intryck av varandra. (Taylor 1999)

Vad har majoritetsbefolkningen att lära av de som har sitt ursprung i andra länder som har en mer kollektivistisk livssyn än många i västerländska samhällen har? Kan det höja vår livskvalitet på ålderns höst att ha barn och barnbarn delaktiga i vårt vardagsliv som det oundvikliga är för många äldre invandrare utifrån vad de olika aktörerna har sagt ovan. Det ena äldreombudet uttrycker sig på följande sätt utifrån sin egen personliga erfarenhet:

Jag tänker på till exempel mina föräldrar som bor kvar i Kosovo om de blir sjuka då kostar allting väldigt mycket, då er det vi barn som får hjälpa till ibland, men det är annorlunda här i Sverige här finns så bra sjukvård som är gratis och samhället är uppbyggt på så vis att man ska kunna få hjälp. Det är jättebra och det ska vara så, men många är ensamma. Till exempel så finns en annan respekt för de gamla som mina föräldrar. Om vi har bekymmer med våra barn så frågar vi dem vad som kan vara bäst att göra. Vi vet det kanske redan själva men att ge de den känslan att deras råd är viktiga för oss. Det ger dem mening. (Teo)

Antonovskys teori bygger just på det att en känsla av sammanhang som bidrar till människors välbefinnande. Om en människa inte genomgår drastiska förändringar i sin livssituation förblir individens KASAM ungefär den samma genom hela vuxenlivet. Vad sent i livet anlända anknytningsinvandrare beträffar är det sannolikt att denna grundval rubbas och att personerna sluter sig till sin lilla krets som de har i privatsfären som en överlevnadsstrategi. De tre komponenterna i Antonovskys teori, begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet är alla viktiga men bristen på meningsfullhet är dock

särskilt problematisk, eftersom bristen på den kan föra med sig att hanterbarheten och begripligheten av ens livsvärd minskar (Antonovsky 2005; Tornstam 2010).

5.2.3 Samarbete mellan kommun och föreningsliv

Medborgarkontoret har kontakt med alla mina respondenter på ett eller annat sätt och har en central roll som samhällsinformatörer i kommunen. Vad invandrarföreningarna beträffar har samhällsinformatörerna ett ansvar att stötta de vid behov beträffande organisation och styrelse. Det som kan vara ganska invanda rutiner hos svenskarna kan framstå som mycket främmande för människor från andra länder och det kan därför ta tid och etablera en väl fungerande struktur.

Rent allmänt så har vi i uppdrag att hjälpa föreningarna med deras verksamhet men vad det gäller äldrefrågan då har vi inte haft något sådant samarbete. Men vi har kontakt, vi försöker förstärka de så de blir mer självgående. (Teo)

I detta avsnitt har jag valt att gå utöver kommunalt samarbete eftersom mycket sker på regional nivå i södra Sverige. Representanterna för invandrarföreningarna ingår i ett regionalt samarbete kring integration. Invandrarföreningarna anordnar också sammankomster dit de bjuder in sina landsmän från andra städer som är en central del av deras verksamhet:

Det finns något som innan hette invandrarrådet men nu kallas integrationsrådet som träffas en gång i kvartalet ungefär. Där samlas folk från olika föreningar med folk från kommunen och talar om olika saker. Det kommer någon från en myndighet som arbetsförmedlingen eller något sådant och berättar om vad de gör. [...] Men vi gör saker tillsammans med Serbiska föreningen i andra städer. De reser till oss ibland och vi till dem. (Milan)

Precis som de Serbiska föreningarna träffas albanska föreningarna i södra Sverige vid speciella tillfällen. Armin företräder också sin förening i integrationsrådet men i övrigt sker ingen direkt samverkan förutom en viss kontakt med medborgarkontoret:

Vi har en stor fest minst en gång om året. Då hyr vi en stor danslokal och har band som spelar albansk musik. Vi bjuder in våra vänner från andra albanska föreningar i andra städer i Skåne, Halland och Blekinge. Också grannar och vänner, en del svenskar kommer också. Det blir mycket folk! (Armin)

Av deras utsago framkommer att den egna etniska gruppen står i centrum för samverkan då man i sociala sammanhang sträcker sig utanför kommungränserna till sina landsmän

i första hand hellre än att initiera mångkulturella sammankomster eller evenemang. Detta kan säkert variera en hel del mellan olika föreningar och nationaliteter och kan påverkas av olika förhållanden i närområdet. Blandäktenskap kan till exempel göra att mera samröre äger rum mellan människor med sitt ursprung i olika länder. Mötesplatserna för äldre medborgare i undersökningskommunen är också mycket homogena miljöer trots teamchefens uttryckta ambition att dessa platser är: ”fullständigt oberoende av etnicitet”. Äldrepedagogen som arbetar på den mötesplats som jag besökte berättar följande:

Vi hade en gång ett besök av en Kurdisk förening som kom hit och visade lite bilder och berättade om var de kommer ifrån, det var trevlig men det blev inget mer av det. De kom aldrig tillbaka. Men det är det enda. (Minna)

Detta är ett exempel på en kontakt med tydlig gräns mellan deltagarna på mötesplatsen och besökarna från etniska gruppen som åskådare/uppvisare. Eftersom samverkansprojektet har kopplingar till flera olika förvaltningar och föreningar av olika slag har projektledaren varit med om både mer och mindre lyckade samverkansformer. Flera olika informatörer besöker seniorgruppen för att förmedla kommuninformation i integrations och hälsofrämjande syfte. Hon berättar om nyligen etablerade kontakter och ett mindre lyckat försök till att påbörja något nytt i samarbete med kursverksamhet:

Samtal har förts mellan mig och några äldrepedagoger från kommunens mötesplatser om att besöka varandras verksamhet men det har ännu inte blivit av, vi får se vad vi gör.[...] Det har kommit hit folk från kursverksamheter som har velat starta upp något här hos oss. Men personen som kom talade väldigt långsamt: Hej... jag... heter... som om de inte förstod någonting. Våra seniorer vill inte att någon ska komma hit och tala ner till de och tala om för dem vad de ska göra eller ställa en massa frågor till dem. De berättar vad de vill i sin egen tid. (Hannah)

Deltagarna i seniorgruppen kommer från ett flertal olika länder inklusive Sverige. Det som de har gemensamt är att de tycker om att ingå i ett socialt sammanhang och umgås med andra människor precis som de som besöker kommunens mötesplatser. Vid fjärde observationen som jag genomförde uttryckte seniorerna sig positivt angående informatörer från kommunen och vårdcentralen som kommer emellanåt men jag märkte att det fanns ett stort behov för att prata, intresse för långa föreläsningar fanns inte enligt projektledaren.

Med återblick till observationerna kan man ana att de äldre som samlades på kommunens mötesplats inte hade några personliga kontakter med personer med utländsk härkomst, inte i detta sammanhang i vart fall. Invandrarföreningarnas sammankomster var också så gott som uteslutande homogena inom den enskilda etniska gruppen. Däremot är seniorgruppen inom samverkansprojektet sammansatt av personer från många olika länder. De har kommit till Sverige vid olika tidpunkter i sitt liv av mycket olika anledningar. Några kom hit som barn, andra som unga vuxna samt ytterligare några som anknytningsinvandrare från krigsdrabbade områden på senare år. Det är dock inte när eller varför de lämnat sitt hemland och kommit hit till Sverige som är det centrala i gruppen utan här och nu, att träffas och ha trevligt tillsammans.

Undersökningskommunen har etablerade former för viss samverkan mellan invandrarföreningarna, medborgarkontoret och andra instanser genom integrationsrådet. Det framkommer att mycket vilar på respektive förenings agenda och målsättningar samt de yrkesverksammars intresse för att etablera kontakter och initiera eventuellt samarbete. Samverkansprojektet har kommit till genom att föreningar och offentliga aktörer samarbetar för att föra människor samman och skapa samhörighet mellan de boende i en invandratät stadsdel. Detta förblir deras övergripande fokus i fortsättningen då hela kommunen har blivit deras upptagningsområde. Det ser ut att finnas möjligheter till att etablera fler kontakter mellan äldre kommuninvånare så vida det är något som de olika aktörerna väljer att prioritera inom ramarna för deras verksamhet.

5.2.4. Framtidsvisioner

Eftersom antalet utlandsfödda seniorer lär öka framöver såg jag det som relevant att höra intervjupersonernas tankar kring temaårets överskrift: Europaåret 2012 för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna samt deras önsketänkande kring den verksamhet som de är engagerade kring. Maja som jobbar med uppsökande verksamhet uttryckte sig på följande sätt:

Euroåret, det är faktiskt inte så många som vet att det är ett Äldre-år. Vad innebär det? [...] Solidaritet är ett gammalt ord, hör du. Oerhört viktigt är det, absolut. Mellan generationer, men också mellan olika personer av olika härkomst. Också jätteviktigt. Men svårt, tyvärr, inte minst med tanke på språket. Det jag tänker på, alltså att få delta i samhällslivet framför allt. Även då man har psykisk åkomma eller sociala eller fysiska åkommor. Att få vara delaktig i olika sammanhang, det är jätteviktigt. (Maja)

Beträffande framtidsvisionerna sa hon följande

Alltså för det första så kräver den här verksamheten två personer. Så först skaffa en medarbetare så vi kunde arbeta på ett effektivt sätt tillsammans. Är jag till exempel ute i en av småbyarna i kommunens utkant där 84 procent tackar ja till hembesök stannar jag där i några månader utan att kunna erbjuda de i andra änden av kommunen besök. Just för att kunna ha den där effektiviteten men också för att möjligheten ska bli även för de andra.[...] Så skulle jag också vilja ha på våra mötesplatser fler från de här grupperna av invandrare i mindre grupper. Starta upp även det. Vi har ju informationsträffarna men också om man kunde samla ihop de ensamma. Det är en tanke som jag har haft som kan bli verklighet till nästa år. (Maja)

Hon är mån om att skapa möjligheter för så många som möjligt att komma till tals. Hennes kollega har så pass lite kontakt med invandrare i sitt arbete att hon tänker enbart på den aktuella homogena seniorgruppen som besöker den mötesplats som hon är föreståndare för då jag ställer henne frågor kring Äldreåret och hennes framtidsvisioner beträffande hennes arbete.

Att faktiskt ha ett Hälsosamt åldrande, för det är ju faktiskt det som vi arbetar för. Så möjligheter, det tänker jag när jag hör överskriften för Europaåret 2012. Och ta vara på teknik. Alltså teknik är inte alltid till ondo utan teknik kan faktiskt vara att man utökar ett intresse. Att man mera kan ta del i samhället genom datorer och mobiltelefoner. [...] Att uppmärksamma det här som äldre-år är verkligen på tiden. För det är de verkligen värda. Det är lätt och glömma bort den här kategorin och så. De har ju byggt upp det här samhället. (Minna)

Deras chef anser att det är bra med ett temaår till att uppmärksamma äldre personers rättigheter och välbefinnande. Hon ser stora skillnader i synen på åldrande förr och den verksamhet som bedrivs idag:

När pensionsåldern sattes vid 65 år var äldres hälsa betydligt sämre vid den åldern än nu. Nu är ju medellivslängden kring åttio år och vi har helt andra förväntningar inför vår ålderdom än tidigare generationer. [...] Vi är förhoppningsvis en kugge i att människor ska kunna hålla sig friskare längre och inte behöva så mycket hemvård och omsorg. [...] De pensionärer som vi träffar nu kräver att de inte skall diskrimineras på grund av ålder eller funktionshinder, de känner i regel till sina rättigheter och vill ha tillgång till olika aktiviteter. Det ställer naturligtvis stora krav på oss. (Moa)

Hon arbetar med ett nytt verksamhetsområde vilket fordrar utvärdering för att utvecklas och möta behov och efterfrågan. Några av de saker som hon gärna skulle vilja ändra på är att göra mötesplatserna mer synliga genom skyltning och nya entréer som leder direkt in på mötesplatserna, samt att de rustades upp till att möta mer moderna behov.

Eftersom Milan själv är till åren kommen frågar jag honom om vad ett aktivt åldrande innebär för honom personligen:

Ja, att man gör mycket själv. Många gubbar klarar ingenting själva. Kan inte ens laga mat! [...] Jag tycker om att vara med i föreningar. Jag följer med som tolk ibland. På arbetsförmedlingen, socialen, allt möjligt. Min fru och jag är med i en kyrkokör, vi sjunger lite psalmer, och så ska vi på utomlandsresa snart. Det är bara vi som inte är svenskar där [skratt]. (Milan)

Beträffande föreningen beklagar han den splittring mellan folkgrupperna som ägde rum efter kriget på Balkan. Förr var de ju alla samlade i en och samma förening, nu på var sitt håll. Milan uttrycker en viss uppgivenhet i fråga om föreningens prioriteringar kring sina äldre landsmän:

man får inga bidrag från kultur och fritidsnämnden för äldre, bara till ungdomar. Vi vill kunna göra mera för våra gamla. De sitter bara hemma, gör ingenting. (Milan)

Enligt honom finns det mycket ”vi och dom” mentalitet i Sverige. Han kom hit i mitten av 60 talet och började direkt arbeta inom industrin. Trots att han och hans hustru levit största delen av sitt vuxna liv och fått och fostrat sina barn i södra Sverige har de alltid känt sig åsidosatta på något sätt. Han talar om rangordning av utlandsfödda. Det slog mig att min erfarenhet bekräftar detta i viss mån, eftersom jag under mina 20 år i Sverige alltid har känt mig fullt accepterad, som om jag vore född här.

Jag har försökt lära känna svenskarna. När jag har jobbat till exempel i skolan: Vi bjöd hem mina kollegor, vi har ett bra hem, fina möbler, bra mat, allting. Vi har trevligt, men sen, tack för kvällen, inget mer. Vi blev inte bjudna tillbaka. Vad ska man göra? [Elsa: Men jag är ju också invandrare]. Ja, men inte den sorten. De från Norden är det samma som svenskarna, sen USA, Storbritannien, Tyskland och sen resten, alla vi svartskallar. (Milan)

Då jag pratade med ordföranden för PRO i samband med tredje observationen på informationsträffen för uppsökande verksamhet uttryckte han stark solidaritet och önskan att fler utlandsfödda seniorer skulle få del av den information som förmedlades

på mötet och bli mer inkluderade i samhällslivet. Han bekräftade att många äldre har en ”vi och dom” attityd gentemot invandrare och ser på migranter från Norden och Nordeuropa som sina likar, vanliga svenskar. Vad det sistnämnda beträffar är han själv inget undantag men han beklagar den benägenhet som finns att dra alla över en kam:

Om man ser tvärsnittet i PRO så är det många som ser utlandsfödda som inkräktare. Ja, de kommer till Sverige för att bli försörjda på gamla dar, eller även som yngre människor. [...] Det är tråkigt att de så kallade goda medborgarna blir utdömda på grund av några få som vill ”slå med den lätta hammaren” det vill säga sådana som utnyttjar samhällets välfärdssystem. [Elsa: Tror du att de utlandsfödda kan finna sig till rätta inom de svenska pensionärsföreningarna?] Ja, vi börjar få fler och fler. Men jag är lite tveksam. Det fodras mycket mer ideellt arbete utav våra ledare för att komma till rätta med problemet. Det är mycket svårt. Men vi har ett antal utlandsfödda medlemmar som är mycket aktiva. [...] Det är vissa jugoslaver som har lätt och anpassa sig, som jag har märkt. Sen är det ju skandinaver, tyskar och engelsmän som man kan säga att de tänker ungefär som Svenskarna ju. I stort alltså. De är ju antingen arbetare eller så är de kapitalister. (Sven)

Tanken på assimileringmodellen i mötet mellan invandrare och mottagarlandet förefaller som den enklaste vägen, att smälta in och bli lika majoritetsbefolkningen. Smältdegel och kulturell pluralism ställer onekligen högre krav på alla inblandade vilket Sven var inne på då vi träffades. (Giddens 2007). Milan upplever att trots alla ansträngningar att anpassa sig till den svenska livsstilen så förblir han och hans familj ändå första, andra och tredje generationens ”invandrare”, fastän de alla är svenska medborgare. Den person som har sitt ursprung i Dalarna eller vilket annat landskap som helst behåller ofta en del särdrag och traditioner från sin hemtrakt fastän den lever största delen av sitt liv på annat håll i landet eller till och med utomlands. Det samma gäller många utlandsfödda och deras familjer. Men det borde inte stå i vägen för att de inkluderas på lika villkor i samhällslivet.

Äldreombuden ser mötet med människorna där de bor som viktigt inför framtiden för att främja integration och välbefinnande hos äldre invandrare:

För mig så handlar det mycket om livskvalitet. Att ha valmöjligheter och känna samhällets stöd och omsorg om ens bästa. [...] Tänk om vi kunde ha en buss och varje vecka vid en viss tidpunkt köra och plocka upp seniorerna ute i bostadsområdena och köra ut på landet. Så de fick komma ut och se sig om kring i naturen och umgås med varandra. (Tara)

Hennes manliga kollega uttrycker dock viss oro för att integrationen av sent i livet anlända migranter är oundvikligen problematisk. Det kräver oerhört mycket av individen för att förmå sig själv att hitta mening i tillvaron då man av olika anledningar har ryckts upp ur sitt tidigare sammanhang sent i livet:

Jag kanske låter alldeles för pessimistisk när jag säger det men jag har inte stora förhoppningar att äldre invandrare har stora möjligheter att integrera sig i samhället. Och det har ingenting med det att göra hur samhället är uppbyggt, eller hur bra vi är på bemötande eller ta emot och förbereder. Utan det har att göra med att man har passerat största delen av sitt liv och man har byggt nätverk någon annan stans, sen plötsligt kommer man hit och då har man ingenting [...] man saknar alla de delarna som en normal social människa har skaffat sig i sitt liv och det blir inte lätt. [...] Jag tror inte man kan tänka ”du kan överbrygga det, det blir integration på 100 procent”. Jag hoppas att jag har fel i den delen, men det är svårt! (Teo)

I flera av ovanstående citat framkommer differentiering mellan olika invandrargrupper och deras möjligheter till delaktighet och integrering i lokalsamhället. Observationerna speglar också gränsdragningar mellan svenskar och invandrare. Dessa skildringar och upplevelser av utanförskap och främlingsfientlighet som framkommer på flera håll visar på att dessa problem uppenbarligen finns och utgör hinder för integrationen i det numera mångkulturella samhället. Det räcker inte att lagstiftningen och de officiella ambitionerna framhäver jämlikhet, likaberättigande, kulturell pluralism om dessa normer saknar förankring bland gemene man. Vi skall inte heller glömma att individer från de olika invandrargrupperna också brister i respekt och tolerans gentemot andra etniska grupper och kan därigenom blåsa under fördomar och motverka framväxten av normer om jämlikhet och likaberättigande i samhället. (Hylland Eriksen 2004; Ritzer 2009).

Författaren Thomas Hylland Eriksen behandlar identitetskonflikter av olika slag i sin bok Rötter och fötter (2004) Han diskuterar begrepp som solidaritet och fiendskap och hur dessa inte sällan finns i samma sociala sammanhang, samtidigt. Han för också fram spännande aspekter på vågspelet mellan trygghet och frihet förknippade med människors val och relationer i mindre och större sammanhang. Hela boken går ut på motsatspar inom vilka han diskuterar komplexiteten i det mänskliga samspelet både i homogena och heterogena samhällsformer. Han konstaterar att: ”det finns mera både och än antingen eller” (Hylland Eriksen 2004 s. 13).

Inom Europeiska unionen har man bland merparten av de etniska gruppernas ledare kommit överens om att kulturell pluralism är den modell som är mest realistisk trots att den kräver enorma insatser. Att alla skall respekteras och anses jämlika trots sin olikhet är dock fortfarande ett avlägset mål eftersom etniska minoriteter uppfattas på flera håll som ett hot mot den nationella kulturen, den personliga tryggheten och jobben. Spänningar och diskriminering kommer oundvikligen att förbli en skugga som faller på många människors liv så länge som fördomar överförs från en generation till en annan (Giddens 2007).

6. Diskussion och slutord

I denna studie har jag undersökt på vilket sätt äldre invandrare får del av kommuninformation i en medelstor kommun i södra Sverige och i vilken utsträckning de deltar vid aktiviteter riktade till äldre medborgare. Jag har varit i kontakt med många personer som i sitt arbete träffar äldre personer för att ta del av hur de upplever kontakten med de utlandsfödda pensionärerna samt representanter för invandrarföreningar som dels genom egen erfarenhet och dels genom sina landsmäns erfarenheter skänkt ytterligare förståelse. Observationerna har varit ett utmärkt komplement till intervjuerna eftersom jag har träffat en del pensionärer både svenskfödda och av utländsk härkomst och kunnat se mina respondenter agera inom den verksamhet som de ansvarar för.

De slutsatser som jag kan dra beträffande undersökningskommunens arbetssätt och ambition för att förmedla kommuninformation på lika villkor och i samma utsträckning till alla äldre medborgare i kommunen kan jag konstatera att de har ett mångkulturellt perspektiv och lever upp till gällande lagstiftning. Ett led i detta har varit att lägga äldreombudet på medborgarkontoret där personalen behärskar ett flertal olika språk. Kommunens hemsida är funktionell och innehåller aktuell information till kommuninvånarna och andra sökare och finns utöver svenska på engelska och tyska samt i en kortfattad sammanställning för nya kommuninvånare på arabiska. Möjlighet finns till att ställa frågor eller lämna synpunkter på hemsidan och i menyn välja den instans som man vill ha kontakt med. Vid första och tredje observationstillfället riktades dock stark kritik mot kommunen för dålig respons på förfrågan till vissa serviceenheter. Det indikerar att den mänskliga faktorn brister hos servicegivare som inte riktigt hinner med sitt jobb. Vad servicemottagarna beträffar finns det många äldre som inte har en datavana och har föga nytta av information via internet. Utöver hemsidan annonseras kommunevenemang av olika slag med anslag på offentliga platser och även i lokaltidningen.

Den person som är ansvarig för uppsökande verksamhet i kommunen skickar ut brev till alla som är 80 år och äldre i avgränsade geografiska bostadsområden. Varje brev efterföljs med ett telefonsamtal där det avtalas om personen tackar ja till hembesök, vill närvara på ett informationsmöte på närområdets mötesplats för äldre eller avstår från båda två. Nytt för i år är att information på den enskildes modersmål (i den mån det är

möjligt) skickas med i kuvertet tillsammans med en broschyr från medborgarkontoret. Hennes erfarenhet är att många äldre invandrare tackar nej eller ber henne ta kontakt med deras anhöriga vilket förekommer sällan i kontakt med äldre personer i majoritetsbefolkningen. Hon har dock positiva erfarenheter av att föra samtal med äldre invandrare antingen på engelska eller med hjälp av tolk.

Slutsatsen är att det formella ramverket finns i undersökningskommunen och de utlandsfödda har tillgång till kommuninformation. Deras intresse och förmåga att tillgodota sig den varierar en hel del. Det har dock framkommit i resultatet att anhöriga spelar en betydande roll i många äldre invandrares liv och att de söker information genom att fråga sina närstående och landsmän hellre än ta kontakt med myndigheter.

Just att förmedla information på ett mer informellt sätt som i direkt kontakt är alla aktörer överens om att fungerar bäst vare sig det gäller svenskar eller invandrare. Men deras resurser är begränsade och tiden räcker inte till. För äldre svenskar eller invandrare som har bott och arbetat i Sverige under lång tid finns det redan kunskap om samhällets uppbyggnad och funktioner och ett etablerat nätverk av kontakter som mer marginaliserade grupper ofta saknar. Det är en av anledningarna till att många av mina respondenter gärna skulle vilja ha mer tid och resurser till sitt förfogande för att vara ute och möta människorna där de bor. Medborgarkontorets personal har upplevt en ökning av besökare efter att de öppnade sitt kontor på biblioteket i stadens mest invandrartäta bostadsområde. Öppettiderna där är dock begränsade till ett fåtal timmar varje vecka men inne på stadsbiblioteket har de kontoret bemannat alla vardagar.

Den samverkan som förekommer mellan aktörerna som jag intervjuade är i synnerhet kopplad till medborgarkontoret. Flera av de kände till Europiska Unionens tema år 2012 för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna och har ingått i ett folkhälsoprojekt inom Region Skåne. I övrigt är det samverkansprojektet som ingår i samarbete på olika håll med flera förvaltningar och frivilligorganisationer som fortlöpande del i sitt arbete.

Inför framtiden anser aktörerna att det finns etablerade rutiner och utvecklad verksamhet ämnad att tillgodose äldre medborgares behov men det som fattas är resurser till att anpassa och utöka verksamheten allt eftersom behoven växer.

Invandrarföreningarna ingår i ett integrationsråd tillsammans med representanter från Region Skåne och andra organisationer som har kompetens inom integrations- och mångfaldsfrågor. De två representanter för invandrarföreningar som jag intervjuade har inget särskilt fokus på sina äldre landsmän i sin verksamhet. De upplever båda två att deras äldre landsmän borde komma ut mer för att förbättra sin hälsa och sitt välbefinnande men de saknar resurser att på föreningsnivå göra någonting åt det. Föreningarnas aktiviteter är öppna för alla medlemmar oavsett ålder. Social samvaro, folkdans och fester med hemlandsmusik är viktiga inslag i föreningarnas verksamhet. Representanterna ombeds ofta förklara olika samhällsfunktioner och följa med som tolk i olika sammanhang.

Beträffande de utlandsfödda seniorernas deltagande i aktiviteter för äldre medborgare i undersökningskommunen var deltagandet minst sagt begränsat. Samverkansprojektet var enda observationen där några med sitt ursprung i andra länder än Sverige deltog överhuvudtaget. Chefen för mötesplatserna nämnde att några danskar och en turkisk kvinna deltar vid någon av kommunens 15 mötesplatser ibland. Flera av respondenterna upplevde att äldre invandrare håller sig mest hemma eller umgås enbart med sina släktingar och landsmän oavsett om dem har bott i Sverige under flera decennier eller är relativt nyanlända anknytnings invandrare.

Flertalet av deltagarna i seniorgruppen i samverkansprojektet som jag träffade hade kommit dit som resultat av projektledarens eller en väns inbjudan. Ännu har ingen kommit dit som resultat av att de sett ett anslag eller läst om att gruppen fanns på projektets egen eller på kommunens hemsida. Seniorerna är alla vid god vigör men några som tidigare varit med i gruppen har slutat komma på grund av försämrad hälsa. På kommunens mötesplatser hade deltagarna fått reda på verksamheten både den officiella vägen och genom grannar och vänner. Av empirin att döma fortsätter en del av deltagarna att komma fastän deras hälsa försämrats och de har funktionshinder av olika slag till skillnad från de utlandsfödda seniorerna. Detta kan tolkas som olika stark eller svag KASAM, känsla av sammanhang men kan dock enbart bedömas utifrån den enskilde och var den befinner sig beträffande meningsfullheten, begripligheten och hanterbarheten i sin livssituation (Antonovsky 2005).

Utifrån undersökningsmaterialet ser jag bristen på kommunikation mellan individer med sitt ursprung i andra länder och infödda svenskar som det största problemet. Ett exempel

på detta kan vara att om deltagarna i seniorgruppen hade blivit inbjudna av en granne att komma till någon av kommunens mötesplatser hade sannolikheten att de tackat ja varit lika stor. Hur mottagandet och samspelet på platsen sedan blir avgör om de finner sig till rätta eller inte. Även då denna verksamhet bygger på frivillighet visar det empiriska materialet och författare som Lars Andersson (2002) och Lars Tornstam (2010) att normativa mönster som aktivitetsfokus lätt övergår i förväntan både från de som arbetar inom verksamheten och deltagarna själva som i sin tur uttrycker sig oaktsamt om de som avviker från normen och väljer stillsamhet framför aktiviteter i sociala sammanhang.

Jag har några förslag till vidare forskning inom detta ämnesområde som jag har upptäckt under tiden som jag genomfört min undersökning i mötet med respondenterna och från litteraturen som jag tagit del av.

I ljuset av min undersökning har jag upptäckt att de äldre invandrarna inte kommer till kommunens mötesplatser för äldre. Det skulle vara intressant att veta varför Äldre medborgare både invandrare och andra som ingår i denna målgrupp inte kommer till kommunens mötesplatser. Hur många av de som inte kommer skulle vilja komma om de visste att det fanns en verksamhet avsedd att möta deras intressen och behov för rekreation och social samvaro?

Jag fick flera indikationer från personer som jag pratade med i våras på att de äldre invandrararnas ofta är engagerade inom religiösa trossamfund och kyrkor. Till exempel från en kvinna som är kontaktperson för en av invandrarföreningarna som svarade på min förfrågan om deltagande i studien. Vid närmre eftertanke avstod hon dock från att delta i studien. Hon ansåg att den etniska gruppens religiösa ledare kände föreningens seniorer mycket bättre än hon. Det kan vara intressant att beakta att de invandrare som ingår i sociala nätverk av detta slag kanske varken behöver eller är intresserade av att söka gemenskap på annat håll. En värdefull kunskap att ta med i beräkningen då invandrares delaktighet i samhällslivet är föremål för forskning.

Jag ser även den narrativa livsberättelsen som en utmärkt metod att använda i forskning kring äldre invandrare eftersom den visar på hur olika händelser i en människas liv kan föra dem in på helt nya och tidigare okända vägar då de rycks upp ur sitt tidigare sammanhang. Dessa nya sammanhang påverkar deras och framtida generationers liv för all framtid. Detta är det som Sandra Torres (2002) efterfrågar speciellt eftersom

forskningen ofta tenderar att dra alla invandrare över en kam istället för att lyfta fram variationen i människornas livsberättelse och erfarenheter.

Slutligen vill jag framhäva betydelsen av att respektera enskilda människors individuella valfrihet och självbestämmande. Det är en grundläggande princip för att ett samhälle ska leva upp till jämlikhet och likaberättigande. Detta är ett av målen med Europeiska unionens temaår 2012 för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna. Utifrån min förståelse av litteraturen och undersökningens resultat har det svenska samhället kommit långt vad organisation och lagstiftning beträffar vilket känns som en god grund att bygga vidare på. På det individuella planet finns det fortfarande många obbyggda broar för att åstadkomma interaktion och förståelse människor emellan så alla ska kunna känna sig fullt ut accepterade som jämbördiga medborgare i ett mångkulturellt samhälle.

Referenslista

- Andersson, Lars ((2002) *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur
- Aronson, Elliot m.fl.(2009) *Socialpsychology*. Sjunde uppl. USA: Prentice Hall
- Antonovsky, Aaron (2008) *Hälsans mysterium*. Andra upplagan. Stockholm: Natur och kultur
- Börjeson, Bengt (2008) *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra upplagan. Malmö: Liber.
- Giddens, Anthony (2007). *Sociologi*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur
- Hartman, Jan (1998) *Vetenskapligt tänkande – från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur
- Hylland Eriksen, Thomas (2000) *Små platser-Stora frågor*. Nora: Nya Doxa AB
- Hylland Eriksen, Thomas (2004) *Rötter och fötter, Identitet i en föränderlig tid*. Nora: Nya Doxa AB
- Kvale. Steinar & Brinkmann. Svend. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2009) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur
- Ritzer, George (2009) *Sociologisk teori*. Malmö: Liber
- Svensson, Peter (2011) Teorins roll i kvalitativ forskning. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Taylor, Charles (1999) *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Andra uppl. Göteborg: Bokförlaget Diadolos
- Tornstam, Lars (1996) Gerotranscendens- A Theory about Maturing in Old age. *Journal of aging and identity*, 97 (2): 143 - 154
- Tornstam, Lars (2010) *Åldrandets socialpsykologi*. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.
- Torres, Sandra. (2002) Att invandra till Sverige på äldre dar: anpassningsmöjligheter för sent i livet invandrarna. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 02 (4): 4: 339-357.

Torres, Sandra. (2008) Äldre invandrare i Sverige: om homogeniserandet av en heterogen social kategori och skapandet av ett välfärdsproblem. I: Darvishpour, Mahrhad & Westin, Charles (red). *Migration och etnicitet: perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Torres, Sandra. Magnusson, Finnur (2010) *Invandrarskap inom äldrevård och omsorg*. Malmö: Glerups Utbildning AB

Trost, Jan. (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Fjärde uppl. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet, (1990), *Forskningsetiska principer – inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet, (2005) *Vad är god forskningssed: Synpunkter, riktlinjer och exempel*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Whyte, William Foote (1943) *Street Corner Society, Social Structure of an Italian Slum*. Chicago: The University of Chicago Press.

Östlund, Helena (2008) *Åldrande och livskvalitet*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, nr.1/2008

Svensk författningssamling (SFS)

SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*

SFS 2010:427. *Lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)*

SFS 2009:856 *Lag om ändring i lagen (2008:962) om valfrihetssystem*

Internet

Regeringskansliet, (2003-10-05) *Äldrepolitik för framtiden. 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning*. SOU 2003:91. Senior 2005

<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2611>

Regeringskansliet, (2012-02-01) *Europeiska året Aktivt åldrande och solidaritet mellan generationer 2012*. www.regeringen.se/content/1/c6/18/21/18/8a89c946.pdf

Socialstyrelsen, (2010-06-09) *Interkulturellt Socialt arbete*.

www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18063/2010-6-9.pdf

Socialstyrelsen (2011-11-09) *Nationella minoriteter och äldreomsorgen*. En intervjuundersökning om äldres uppfattning om kvaliteten i äldreomsorgen.

www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18480/2011-11-9.pdf

Bilaga 1

Kristianstad april 2012

Hej

Jag heter Elsa Hallgrímsdóttir Strandberg och jag läser sjätte terminen på Socionomprogrammet vid Högskolan i Kristianstad. Jag har påbörjat mitt examensarbete där jag har valt att uppmärksamma Europaåret för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna 2012. Jag inriktar mig i synnerhet på äldre invandrare, deras tillgång till samhällets information och service men framförallt deras eventuella deltagande i aktiviteter som är riktade till äldre medborgare.

I min studie kommer jag att genomföra enskilda samtalsintervjuer och observationer på mötesplatser för äldre personer.

Därför vänder jag mig till er som arbetar med äldre frågor inom kommunal verksamhet. Det är min förhoppning att ni vill medverka i en intervju dessutom skulle jag vilja be om tillåtelse att besöka den verksamhet som ni bedriver.

Intervjuerna kommer att spelas in och transkriberas och vid observationerna kommer jag ha ett litet anteckningsblock för att underlätta analysarbetet. Jag förvissas er om att dessa används enbart i utbildningssyfte och förvaras av mig oåtkomligt för utomstående personer. Alla inspelningar, transkriptioner och anteckningar kommer att förstöras efter godkänd examination.

Er medverkan kommer att vara konfidentiell och presenteras i resultatet på så vis att intervjupersonerna inte skall kunna identifieras av läsaren. Medverkan i studien är naturligtvis frivillig och ni har rätt att dra er ur studien om ni så önskar.

Om ni har synpunkter eller frågor beträffande studien är ni välkomna att kontakta mig via mail: ... eller på telefon: ... Eller min handledare Frans Oddner via mail: ... eller på telefon: ...

Med vänlig hälsning,

Elsa Hallgrímsdóttir Strandberg

Bilaga 2

Kristianstad april 2012

Hej

Jag heter Elsa Hallgrímsdóttir Strandberg och jag läser sjätte terminen på Socionomprogrammet vid Högskolan i Kristianstad. Jag har påbörjat mitt examensarbete där jag har valt att uppmärksamma Europaåret för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna 2012. Jag inriktar mig i synnerhet på äldre invandrare, deras tillgång till samhällets information och service samt deras eventuella deltagande i aktiviteter riktade till äldre medborgare.

I studien kommer jag genomföra enskilda samtalsintervjuer med personer som arbetar i kommunen och några representanter för invandrarföreningar.

Därför vänder jag mig till dig som står som kontaktperson för respektive förening. Det är min förhoppning att du vill medverka i studien.

Intervjuerna kommer att ta ca 45-60 minuter. Jag kommer att spela in intervjuerna för att kunna skriva av dem ordagrant för analysarbetet. Jag förvissar dig om att dessa används enbart i utbildningssyfte och förvaras av mig oåtkomligt för utomstående personer. Alla inspelningar, transkriptioner och anteckningar kommer att förstöras efter godkänd examination.

Jag förvissar dig om att din medverkan kommer att vara konfidentiell och presenteras i resultatet på så vis att du som enskild intervjuperson inte skall kunna identifieras av läsaren. Medverkan i studien är naturligtvis frivillig och du har rätt att dra dig ur studien om du vill.

Om du har synpunkter eller frågor beträffande studien är du välkommen att kontakta mig via mail: eller på telefon:..... Eller min handledare Frans Oddner via mail: eller på telefon:.....

Med vänlig hälsning,

Elsa Hallgrímsdóttir Strandberg

Bilaga 3

Kristianstad april 2012

Informerat samtycke.

Undertecknad har tackat ja till att delta som respondent i mitt examensarbete som beräknas vara färdigt sommaren 2012.

Jag heter Elsa Hallgrímsdóttir Strandberg och går sjätte terminen på Socionomprogrammet vid Högskolan i Kristianstad. Denna termin skriver jag en C-uppsats, en vetenskaplig studie i Socialt arbete.

Syftet med studien är att uppmärksamma Europaåret för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna 2012. Jag inriktar mig på äldre invandrare, deras tillgång till samhällets information och service samt deras eventuella deltagande i aktiviteter riktade till äldre medborgare.

Med dig som respondent kommer jag genomföra enskilda samtalsintervjuer som kommer att ta ca 45-60 minuter av din tid. Intervjuerna kommer att spelas in och transkriberas. Jag förvissar dig om att dessa används enbart i utbildningssyfte och förvaras av mig oåtkomligt för utomstående personer. Alla inspelningar, transkriptioner och anteckningar kommer att förstöras efter godkänd examination. Din medverkan kommer att vara konfidentiell och presenteras i resultatet på så vis att du som enskild intervjuperson inte skall kunna identifieras av läsaren. Medverkan i studien är naturligtvis frivillig och du har rätt att dra dig ur studien om du så önskar. Detta får dock ske senast den 18 maj 2012.

Du som intervjuperson får gärna ta del av studien efter godkänd examination på webbsidan Diva: www.hkr.diva-portal.org/smash/search.jsf. Om du vill att jag överlämnar ett exemplar av den färdiga studien till dig kan vi komma överens om hur och när det skall göras.

Tack för din medverkan!

För ytterligare information är du välkommen att kontakta mig eller min handledare:

Elsa H. Strandberg på ... telefon: ...

Frans Oddner på ... telefon: ...

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till deltagande i studien.

Underskrift

Ort och datum

Bilaga 4

Intervjuguide

Namn

Ålder

Befattning

Verksamhetstid

Berätta lite om dig själv, din bakgrund och tidigare arbetslivserfarenhet?

Berätta om ditt nuvarande jobb/din roll som företrädare för föreningen?

Vad ingår i den verksamhet som ni driver för äldre medborgare?

- Hur upplever du behovet för denna verksamhet?
- Vilka är det som besöker er verksamhet, ålder, kön, etnisk bakgrund?
- På vilket sätt kan besökarna påverka utbudet av aktiviteter?
- Hur vanligt är det att de äldre själva lämnar förslag på eventuella aktiviteter?

Ingår uppsökande verksamhet i dina arbetsuppgifter?

- Vilka resurser har du till ditt förfogande i detta hänseende?
- Hur mycket tid är avsedd till detta ändamål?
- Vilken respons får ni från de som ni söker upp?
- Hur uppfattar du äldre invandrades intresse av att delta i gemenskap med andra pensionärer?

Förekommer det samarbete mellan kommunen och frivilligorganisationer?

- Hur ser det ut i så fall?
- På vilket sätt samarbetar föreningarna?

Vad upplever du som mest givande i ditt arbete?

Vad ser du som din största utmaning?

Vad innebär Äldre årets överskrift för dig: Europaåret 2012 för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna?

Om du hade helt fria händer att genomföra ändringar i verksamheten. Vad skulle du då vilja göra annorlunda?

